DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 24.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2017

A földművelés terminológiája a mordvinban I.

ZAICZ Gábor

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
zaicz.gabor@btk.ppke.hu

Egykori tanáraim emléke előtt tisztelegve

1. Előszó

A finnugor népek földművelési terminológiájának vizsgálata igen elhanyagolt terület. A finnugorság földművelésének kérdéséről mindeddig csak egy nyelvészeti szintézis készült (Toivonen 1928: 229–240). Toivonen közel egy évszázada írott kitűnő – ámbár csekély terjedelmű – dolgozata sem tekinthető azonban a rokon népek közös földművelési szakszókincse monografikus feldolgozásának.

E terminológia kutatásának hiánya különösen szembeötlő a mordvin nyelv esetében. A Kárpátokon kívül élő finnugor népek közül ugyanis a mordvin nép mezőgazdasági kultúrája a legjelentősebb és a legfejlettebb, egyenrangú a két jeles földművelő szomszéd: a csuvas és az orosz nép gazdálkodásának szintjével.

Közismert, hogy a mordvinok Mordvinföldön kívül a Tatár és a Csuvas Köztársaságban, valamint elsősorban – az elnevezéseket tekintve legalábbis 1991-ig – a gorkiji, kujbisevi, orenburgi, penzai, szaratovi és az uljanovi területeken, vagyis Oroszország legtermékenyebb vidékein élnek, és a vidéki lakosság túlnyomó többsége földműveléssel foglalkozik.

A mordvin televényföldön hosszú évszázadok óta bőséges a termelés, a mordvin földművelésnek ugyanis régi hagyományai vannak. A mordvinságot földművelő népként említik már a 10–11. századi krónikákban.

A magas színvonalú mordvin földművelési kultúra nyomait megőrizte a mordvin lexika. A mordvin földművelési terminológia feldolgozása a nyelvtudomány és a néprajz szempontjából egyaránt elvégzendő feladat.

Dolgozatom elsősorban az 1970-ben megvédett egyetemi doktori disszertációm anyagán alapul. Az elmúlt 47 esztendő alatt a lexikográfiai és az etimológiai irodalom jelentős mértékben gazdagodott, ennek megfelelően

a terjedelmes mordvin szótárakat (Paasonen négykötetes munkája mellett a nagy erza és moksa szógyűjteményt és a Mészáros Edit szerkesztette Magyar–erza-mordvin szótárt is), valamint az etimológiai munkákat (UEW, MdKons, Versinyin szótára) is figyelembe vettem szójegyzékem kialakításakor.

Munkámat előreláthatólag három folytatásban közlöm. A mostani első rész a bevezetőn kívül szójegyzékem első felét tartalmazza. A következő számban befejezem az etimológiai szólistát. A harmadik folytatásban következik a szóanyag nyelvészeti-néprajzi elemzése.

2. Bevezetés

2.1. A földművelés fogalma. A földművelés terminológiájának körülhatárolása

A földművelés céltudatos emberi tevékenység, tervszerű gazdálkodás, amely a történelem során a neolit korban fejlődött ki. A vadnövények fogyasztása egy idő után már nem elégítette ki az emberi szükségletet, s ezért az ember a természet ajándékát, a növényvilág ingyenes termékeit termeléssel kezdte nemesíteni. A talaj lazításával, porhanyításával pedig a leghasznosabb növények termését fokozni próbálta.

„A földművelés eredetét a gyűjtögetésben kell keresnünk. Amikor egyes indián törzsek a gyűjtögetett növények körül kiirtják a gyomot, hogy a növény fejlődését elősegítsék, ez már földművelés, a termelő gazdálkodás felé mutat. Ugyancsak átmenetnek, »előművelésnek« tarthatjuk az észak-amerikai ozsibvé [ozsibva] indiánok eljárását is, akik a vadrizs magvait olyan helyen ültetik el, ahol a növény korábban nem termett” (Bodrogi 1961: 110).

A gyűjtögető ember valószínűleg véletlen folytán jutott a növénytermesztés gondolatához. Amint észrevette, hogy valamely növény földre hullott magja kicsírázott, felismerte az élet fejlődésének folyamatát, de ezáltal még nem vált földművelővé. Ahhoz, hogy földművelő legyen, két feltételnek kellett eleget tennie:

a) Aktívan részt kellett vállalnia a természet javainak szaporításában, s – ha a legminimálisabb mértékben és igen alacsony gazdasági fokon is, de – bele kellett alkalmazkodnia az életbe. Hogy ez kezdetben milyen tevékenység alakjában történhetett, annak elképzeltetésére példaképpen megemlítjük a

szibériai népek tudatos erdőtisztítását[1] és az ugorság egykori tudatos gyökérgyűjtését.[2]

b) Le kellett telepednie (a nomadizáló földművelés esetleges). A halászóvadászó, gyűjtögető, vagyis a legprimitívebb embercsoportok szabadon mozogtak, vándoroltak az erdőségekben, útjukat legföljebb a zsákmánylehetőség és az éghajlati viszonyok korlátozták. Ahogy azonban az ember az erdőségből a mezőre, síkságra került, és igényeit kielégítették a kezdetleges úton megszerzett növényi termékek, kevésbé volt már kényszerítve vadászutakra, „házat" épített, és letelepedett. Az állandó lakhely szükségszerűen mezőgazdasági tevékenységet feltételez (vö. Moór 1963: 20–21).

Szűkebb értelemben „a földművelés csak akkor kezdődik, amikor a földet megmunkálják, abból a célból, hogy a növény körülményeit megjavítsák, számára tervszerűen kiválasztott helyen mintegy mesterséges módon megfelelő életfeltételeket teremtsenek" (Bodrogi 1961: 110).

A föld művelésének kezdeti módja az ásóbotos-kapás művelés lehetett, a legősibb fa-, majd kővégű faszerszámokkal, az ásóval és a kapával.[3] A másik, későbbi és fejlettebb földművelő forma a vasaltekés (szántó- vagy igás) művelés. Az első ekét ember húzta, de szükségessé vált, hogy fizikai erejét a domesztikált állatok felhasználásával pótolja. Az ekés művelés legfejlettebb formáját váltják fel a legújabb korban a mezőgazdaság legmodernebb vívmányai: a növények nemesítése és műtrágyázása, a gépesített és kemizált földművelés.

Dolgozatom a földművelés terminológiáját igyekszik összefoglalni a mordvinban. E szakszókincset próbálja vallatóra fogni, hogy nép- és művelődéstörténeti következtetésekhez jusson, és meghatározza a szókészlet alapján a mordvin nép történelmében a földművelés szerepét.

A terminológia fogalmának értelmezése szorosan összefügg dolgozatom módszertani felépítésével.

A szakszókincs felmérésekor a kiindulás szükségszerűen a szinkron állapot. Egy adott, még oly gazdag szótár alapján sem lehet azonban a szakszókincset teljes egészében összeállítani, mert az egyes korokban más-más fogalmakat vontak bele a földművelés tárgykörébe. A ma idetartozó fogalmi körök esetleg száz vagy kétszáz évvel ezelőtt vagy teljesen ismeretlenek vol-

[1] Az északnyugat-szibériai népek nem hagyják érintetlenül elzülleni az erdőt: tisztogatják; a lehullott gallyakat félrehordják, eltüzelik.

[2] A m. *gyökér* szó etimológiája (vö. UEW 1988: 852) is valószínűleg ezt bizonyítja. A kérdésről ld. N. Witsen (idézi Zichy 1939: 6).

[3] A kapás művelés a mai kertgazdálkodás őse.

tak, vagy nem tartoztak a földműveléshez. Így a vizsgálódás alkalmával a következő tényekkel kell számolni.

1) Ha a m. *kombájn* vagy a m. *vetésforgó* szavakban az első szempillantásra is felismerjük az új átvételt, illetve az összetételt, a szótárak mai földművelési terminológiája megzavarja nyelvérzékünket, különösen példamondat-mellékletek hiányában. Így például természetesnek tűnik a m. *vet, boronál, búza, kukorica* szavak összegyűjtése, de elkerülik figyelmünket olyan magyar szavak, mint a *túr, dug, nyom, bot, ág,* vagy a *seper,* amelyet a gabonatisztítással kapcsolatos szakszóként vettünk át valamelyik török nyelvből (ld. Moór 1963: 24, jegyzet). Ezekről ma már nem állapítható meg minden esetben az, hogy kapcsolatosak voltak egykor a földműveléssel. Emiatt értelmetlennek tartottam bevenni őket, bár ezzel a földművelés őskori szóanyagának a kimutatásáról le kell mondanunk.

2) A jövevényszavakon „a szókincsnek azokat az idegen származású elemeit értjük, amelyek olyan fogalmakra vonatkoznak, amelyek e szavak meghonosodása előtt is minden bizonnyal ismertek voltak" (Moór 1963: 30). Az elsősorban a több jelentésű szavak kiküszöbölése céljából a nyelvekbe került „felesleges jövevényszavak" (ld. Moór 1963: 30–38) a kétnyelvűség emlékeként szintén kiszoríthattak számos ősibb, sőt eredeti mezőgazdasági terminust is.

3) Hajdan a kultúrnövények nem ugyanazok voltak, mint ma. Egykor – például a voguloknál is – a len és a kender funkcióját a csalán töltötte be.[4] Az ember gyökereket ásott ki a földből, megpirította és szétmorzsolta: liszt helyett használta. A kenyér eperkenyér is lehetett. Amelynek – minthogy bogyóból készült (vö. Hajdú 1962: 71) – annyi a köze a gabonához, mint a kukoricából készült bornak a szőlőhöz. Elgondolkoztató, hogy a mai népeledelek, mint a burgonya, rizs, kukorica, mind az újabb korban terjedtek el, s hogy ugyanakkor a 15. században a már hosszú ideje földművelő emberiség nem csak húson élt, és nem is elsősorban húson (vö. Moór 1963: 20–21).

Szavaink tartalma közismerten jelentésfejlődéssel módosulhat. A 'ház' eredetileg fallal ellátott földbevájt kunyhót jelentett, az ajtó egyszerű nyílást (vö. pl. Zsirai 1937: 118–119). Következésképpen és általánosítva: a mai fogalmakat ősi fogalmakká kell degradálnunk (ld. alább is). A mdE *modańť sokasi* 'szántja a földet' szószerkezetből még keveset tudunk meg a *sokams* 'szánt' koráról. Ha a szerkezetet *soka, saban* 'faeke', *plug* 'vaseke', *traktor* 'traktor' alanyokkal egészítjük ki, csak akkor lehet a szó szemantikai értékét

[4] Ugor eredetű *sző* szavunk (UEW 471) eredetileg nyilván nem lenből és kenderből való szövést jelentett.

megállapítani. Helyzetünket még jobban megkönnyíti, ha az alany családot ereszt, például *soka* 'faeke' : *sokića* 'szántóvető'. A magában álló 'szánt' cselekvés jelölőjéből – akárcsak a 'szelel', 'csépel', 'kaszál' jelentésű szavak esetében – a cselekvés eszközének ismerete híján nem tudunk lényeges művelődéstörténeti tanulságot levonni.

Ilyen felismerések után megalapozottnak látszik leszögeznünk, hogy ez a munka csak a mordvin földművelés mai értelemben vett terminológiáját dolgozhatja fel. Ebből von le következtetést a múltra vonatkozóan, amikor a rendelkezésre álló mintegy százötven éves szóanyagot megvizsgálja. Vállalja a hiányosság kockázatát, és elsősorban arra kísérel feleletet adni, hogy a mai mezőgazdasági szakszókincs a mordvin nyelvben milyen elemekből tevődik össze.

2.2. Módszertani meggondolások

A mezőgazdaság az anyagi termelésnek az az ága, amely növényi és állati termékeket állít elő. Növénytermesztéssel foglalkozó területe a földművelés, szemben az állattenyésztéssel. A földművelésen a szántóföldi, szőlő-[5] és gyümölcstermesztést, a kertészetet, valamint a rét- és legelőművelést értjük (az erdőgazdálkodás elhanyagolható). Legfontosabb alapműveletei közé tartozik a talajművelés (szántás, boronálás stb.), a trágyázás, a vetés, ültetés, növényápolás, növényvédelem, talajjavítás, öntözés.

A mordvin szóállományt illetően a szántóföldi művelés és a kertgazdálkodás terminológiája tűnik számomra a legteljesebbnek. A földművelés alapműveletei közül elsősorban a talajművelés és a vetés adhat jelentősebb szóanyagbázist, a többiek csak esetlegesen. A gyümölcsterjesztés terminológiája alig több gyümölcsnevek felsorolásánál, ezért nyelvészeti szempontból kevéssé érdekes.

A jelentéseknek megfelelő szavak kikeresését a legkülönfélébb forrásokból (a forrásokról részletesen ld. alább) az alábbi, földműveléssel kapcsolatos alapjelentésekre redukáltam: 1) termények: burgonya, köles, lóhere, szamóca; 2) földművelési eszközök: cséphadaró, eke, kasza, trágya; 3) földművelési műveletek: arat, csépel, irt, szánt; 4) a földműveléssel kapcsolatos egyéb fontosabb fogalmak: kazal, pelyva, sarjú, vetőmag; 5) ételek és ételalapanyagok (a föld művelésének eredménye): kenyér, korpa, lepény, takarmány; 6) a

[5] Itt jegyzem meg, hogy a mordvinban feltűnő a szőlészeti műszavak teljes hiánya, bár a csuvas hatás erőteljes volt. – A magyarok egyébként a szőlőtermesztés terminológiáját nem a csuvasok mai hazája táján vették át egy bolgár-török néptől (Gombocz 1921: 18–19).

föld művelésével kapcsolatos népszokások, hagyományok.[6] Nem tárgyalom a következő jelentéskörökbe tartozó szavakat: 1) az állatneveket és az állattartás körébe vágó megjelöléseket (kivétel a 'trágya', amely nélkülözhetetlen eleme a földművelésnek); 2) a nem termesztett gyógynövények, fűszerek stb., és természetesen a gyomok neveit; 3) azokat a szavakat, amelyek a tárgy (esetleg a jelző vagy a határozó) ismeretének hiányában nem tartoznak szükségszerűen a földművelés terminológiájához; 4) a térszínforma-elemek nagy részének neveit, amelyek nagy számukkal az elsődlegesen a földműveléshez tartozó szavak kárára megbontanák az egyensúlyt, mégis jónak láttam, hogy a mi szempontunkból a leglényegesebbnek tartott néhány elemet ('rét', 'föld', 'szántóföld' stb.) ne mellőzzem; 5) általában a célkitűzésünk szempontjából másodlagos növényi részek neveit; 6) a pénzgazdálkodással és a piaccal kapcsolatos szavakat; 7) a méhészet szavait, mert ez állatok gyűjtötte terméket produkál; 8) a legújabb nemzetközi és jövevényszavakat.

Az előbbiekből kitűnik, hogy deduktív módszerrel hat fogalomkörhöz kerestem szavakat, és nem megfordítva. Ez a módszer egy forrás esetében, a *Первоначальный учебник* (rövidítése: Ucs.) esetében volt csak közvetlenül alkalmazható, ugyanis ez terminológiai szótár. Minden más szótár és szójegyzék feldolgozása, azaz a földműveléssel kapcsolatos szavak összegyűjtése azonban ennek alapján történt.

3. Szójegyzék

3.1. Forrásaim

Szójegyzékem mordvin nyelvű szótárak és szójegyzékek földműveléssel kapcsolatos szóanyagát tartalmazza. E munkák – rövidítéseik betűrendjében – a következők:[7]

Ahlq. = Ahlqvist, August: Versuch einer Mokscha-mordwinischen Grammatik. Nebst Texten und Wörterverzeichnis. St. Petersburg 1861 (Forschungen auf dem Gebiete der ural-altaischen Sprachen. 1. Theil). – Szójegyzék: 149–181.

B1 = Budenz József: Moksa- és erza-mordvin szótár. Nyelvtudományi Közlemények 5 [1866]: 152–238.

B2 = Budenz József: Moksa-mordvin Máté evangélioma. Szójegyzék. Nyelvtudományi Közlemények 16 [1882]: 379–406.

---

[6] Szófaji szempontból tehát értekezésem csak főneveket (1–2, 4–6) és igéket (3) tartalmaz. A melléknevеket elhanyagoltam, mivel nem tartalmaznak konkrét jelentést (még az olyan mezőgazdasági jellegű szavak sem, mint az *érett* és a *termékeny*).

[7] A mordvin szótárakról részletesebben ld. Maticsák 2014b.

B3 = Budenz József: Erza-mordvin nyelvmutatvány. Szójegyzék. Nyelvtudományi Közlemények 19 [1885]: 116–125.

ERS = 1) Коляденков, М. Н. – Цыганов, Н. Ф.: Русско–эрзянский словарь. Москва 1948; 2) Коляденков, М. Н. – Цыганов, Н. Ф.: Эрзянско–русский словарь. Москва 1949.[8]

ERV = Серебренников, Б. А. – Бузакова, Р. Н. – Мосин, М. В. (ред.): Эрзянь–рузонь валкс. Эрзянско–русский словарь. Москва 1993.

F1 = Feoktistov, Aleksander: Esimene mordva sõnastik. Emakeele Seltsi Aastaraamat 5 [1959]: 270–282.

F2 = Феоктистов, А. П.: Мордовские языки и диалекты в историко-этнографической литературе XVII–XVIII вв. In: Очерки мордовских диалектов. Том II. Саранск 1963. 3–36.

F3 = [Феоктистов, А. П.]: Местные термины на языках мокши и эрзи. – Bibliográfiai adatait ld. az irodalomjegyzékben Gyinyesz alatt. Москва 1963. 250–253.

F4 = Феоктистов, А. П.: Истоки мордовской письменности. Москва 1968. – A mű szóanyaga (vö. Nyelvtudományi Közlemények 71 [1969]: 187–190).

Jev. = Евсевьеев, М. Е.: Эрзянь–рузонь валкс. Мордовско-русский словарь. [Москва 1931. А–Кя.]

JJ = Juhász Jenő: Moksa-mordvin szójegyzék. Sajtó alá rendezte Erdélyi István. Budapest 1961.

MdChr = Paasonen, H.: Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss. Helsinki 1953². (Hilfsmittel für das Studium der finnisch-ugrischen Sprachen 4.)

MdWb = Paasonen, H.: Mordwinisches Wörterbuch. Zusammengestellt von K. Heikkilä. Bearbeitet und herausgegeben von M. Kahla. I–VI. Helsinki 1990–1998 (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 23.). – Az 5. és a 6. kötet az orosz és a német jelentések mutatója. – Itt a számos nyelvjárási változat közül általában csak az E és a M – vastag betűvel szedett – szerkesztői kiemeléseket adom meg.

MESz = Mészáros Edit (szerk.): Magyar–erza-mordvin szótár. Szeged 2008. (Studia Uralo-Altaica Supplementum 11.)

[8] Az orosz–erza (1948) és az erza–orosz (1949) szótárt egységesen az ERS jelzéssel, a moksa–orosz (1949) és az orosz–moksa (1951) szótárt pedig egyöntetűen az MRS jelzéssel jelölöm. Fölöslegesnek láttam ugyanis annak a jelölését, hogy például az E *nujema mašina* 'aratógép' csak az orosz–erza szótárban található meg, a M *numa mašina* 'ua.' pedig mind a moksa–orosz, mind az orosz–moksa szótárban.

MRS = 1) Потапкин, С. Г. – Имяреков, А. К.: Мокшанско–русский словарь. Москва 1949; 2) Потапкин, С. Г. – Имяреков, А. К.: Русско–мокшанский словарь. Москва 1951. (Ld. a 8. lábjegyzetben írottakat.)

MRV = Серебренников, Б. А. – Феоктистов, А. П. – Поляков, О. Е. (ред.): Мокшень–рузонь валкс. Мокшанско–русский словарь. Москва 1998.

Paas1 = Paasonen, H.: Kielellisiä lisiä suomalaisten sivistyshistoriaan. Helsinki 1896. – Szójegyzék: 7–44.

Paas2 = Paasonen, H.: Die türkischen lehnwörter im mordwinischen. Journal de la Société Finno-Ougrienne 15/2 [1897]. – Szójegyzék: 26–58.

Rav. = Ravila, Paavo: Ersämordwinisches Wörterverzeichnis. Journal de la Société Finno-Ougrienne 61/3 [1959].

Sz. = Szilasi Móric: Pótlék az erza-mordvin szótárhoz. Nyelvtudományi Közlemények 24 [1894]: 44–58.

Szm. = Смирнов, И. Н.: Мордва. Историко-этнографический очерк. Казань 1895. – Szóanyag: 43–48.

Ucs. = Первоначальный учебник русского языка для [I.] мордвы мокши, [II.] для мордвы эрзи. Казань 1897². – Terminológia-szótár.

Wied. = Wiedemann, F. J.: Grammatik der ersa-mordwinishen Sprache nebst einem kleinen mordwinisch-deutschen und deutsch-mordwinischen Wörterbuch. St. Petersburg 1865. – Szótár: 113–171.

Ahlqvist moksa- (Ahlq.) és Wiedemann erza-mordvin (Wied.) szótárát egybevetettem Budenz József szójegyzékeivel (B1, B2, B3). Ha az Ahlqvist és Wiedemann közölte szavak például Budenz első szójegyzékében (B1) is szerepelnek, jelölésük: Ahlq./B1, illetőleg Wied/B1. Reguly Antal mordvin szóanyagát is Budenz alapján adom meg (jele például B1/Reguly).[9]

A szótárak anyagán kívül átnéztem még Paasonen népköltési gyűjteménye (MdVd) erza szövegeket tartalmazó első kötetének mintegy egynegyedét, de új fogalmat mindössze csak kettőt találtam (ld. 47. és 102.), s azok sem jelentősek.

A szójegyzékben csak olyan adatok szerepelnek, amelyek a fenti forrásokban megtalálhatók. Így hiányzik belőle például a md. *otola* 'tarló' szó, amelyet csak Paasonen – Siro cseremisz szótárában fedeztem fel.[10]

---

[9] Még néhány jel magyarázata: (Ucs. 20:E) = az adat a *Первоначальный учебник* erza anyagának 20. lapján található; (Jev. 45:M) = Jevszevjev szótárának 45. lapján moksa adat áll; (Falk: F2(E): 33) = az F2-vel jelölt Feoktyisztov-közlésből idézem Falk erza adatát stb.

[10] Példák arra, hogy szógyűjtési alapelveim alkalmazása folytán milyen szavak tárgyalását mellőztem: mdE *maľonka* 'gabonamérték' (Vähäisiä kirjelmiä 24: 20); md *ŕiźińka*

Meg kell még végül említenem, hogy a rendelkezésre álló mordvin szótárak korántsem teljesek, sőt igen hiányosak. Az a kisebbik baj, ha egyes fogalmakra[11] nem találunk mordvin megfelelőt, mert e hiányzó fogalmak feltehetőleg ismeretlenek a mordvinok körében. A baj ott kezdődik, hogy – különösen az orosz nyelvű szótárakban – sok fogalom neve lappanghat úgy, hogy egy-egy összetett (orosz) szó (például 'magláda', 'szalmaprés', 'szénavilla') mordvin megfelelője csak összetevőként, külön-külön (például 'mag' és 'láda' alatt stb.) található meg a forrásokban. Emiatt bizonyára jó néhány földművelési szakszóról le kell mondanunk.

3.2. Hangjelölés

A mordvin szavakat általában a forrásokban megadott formában közöltem, néhány kisebb módosítást azonban végrehajtottam: 1) A jésítést csak veláris magánhangzók előtt, két mássalhangzó között és a szó végén jelöltem, *e, ä, i* és *ə* palatális hangok előtt viszont nem (vö. FUV 1955, illetve Collinder 1957: 69–104). 2) A nyílt *e* hangot mindig *ä*-vel, 3) a veláris *e*-t és *i*-t mindig *ę*-vel és *į*-vel jelöltem. 4) Collinder alapján az affrikáták jele: *č, c, ǯ, ʒ* (*tš, ts, dž, dz* helyett). 5) Az *-nk* és *-ng* mássalhangzó-kapcsolatokat *-ŋk*-val, illetve *-ŋg*-vel írtam át. 6) A hangsúlyt és a félhosszúságot nem jelöltem. Minden nem említett mordvin betűt (például a *χ* zöngétlen mediopalatális vagy veláris spiránst) és jelet (például az *u̯* félhangzó voltának a jelét) meghagytam.

A cirill betűs forrásokat latin betűkkel írtam át: 1) Az or я betűt szó elején *ja*-val, egyébként az erza alakokban *'a*-val, a moksa szavakban pedig *ä*-vel (ritkábban *'a*-val, ha a többi forrás erre a hangértékre utalt) transzlitteráltam. 2) A moksa szótárakban *-ə-* helyett *-o-* áll. Ezt az *o*-t minden régebbi forrásomban is meghagytam. 3) Ha a szótárak nem jelölik a jésítést (például két mássalhangzó között), akkor én sem jelöltem, függetlenül attól, hogy a többi (latin betűs) forrásban jésített alak állt-e, vagy nem. – Az újabb cirill betűs szótárak adatainak közlése során (ERV, MRV) már a ma érvényes átírást alkalmazom.

'sóska (Rumex)' (Cigankin 1966: 350); mdM *toj* 'menyasszony-váltság; lakodalmi pirog' (Feoktyisztov 1965: 336) stb.

[11] Például a termények közül: baltacím, csillagfürt, paprika, spárga, spenót, szerradella, szójabab; továbbá: (erdő)irtás, kapa [!], marokszedő (ember), rántás [lisztből]; stb. – Ezzel szemben a 2008-as erza szótárból (MESz) idézek egy-két – nálam hiányzó – terminust: *jakśťeŕe poŕćka / pereć, papŕika* 'paprika', *sparža* 'spárga', *špinat* 'spenót'; *motiga* 'kapa'.

A nem mordvin nyelvi adatokat (uráli, török, indoeurópai nyelvek) az eredeti jelöléssel közlöm. A cirill betűs tatár és csuvas szótárak[12] szavait az orosz betűk magyar megfelelőivel írom át.

3.3. A szócikkek felépítéséről

A szavakat betűrendben, sorszámmal ellátva közlöm, hogy megkönnyítsem az utalásokat. A szójegyzék címszavainak száma (300) nem alkalmas semmiféle következtetésre, pusztán gyakorlati célokat szolgál. A szóbokrosítás elvét követem: minden szó az általam vélt alapszavához kerül, a szócikken belül ezeket a képzett szavakat nem számozom.

Ha a szóra van erza (E) adat, ez áll a szócikk elején, s utána következik a moksa (M) adat. Az E és M adatot csak akkor nem különítem el, ha fölöslegesnek tetszik (például a két nyelvváltozatban azonosak). A forrásrövidítés rendszerint a nyelvi alak elé kerül.

Több E, ill. M alak esetén az E, illetve a M alakok sorrendjét a források megjelenési ideje szerint vagy hangalakjuk alapján szabtam meg; elöl legtöbbször a leggyakoribb hangalak áll. Tárgyalok valamennyi, földműveléssel kapcsolatos mordvin szót, függetlenül attól, hogy az egész nyelvterületen, vagy csak egy vagy két dialektusban van-e meg, élő alak-e, avagy kihalt. A (Jev.) szótár mellett álló esetleges „stb.” azt jelöli, hogy a számos nyelvjárási változat közül többet elhagytam. A mordvin – és a különféle – nyelvi adatok jelentését magyarul közlöm. A növénynevek jelentését latinul is megadom. Ezután előbb a mordvin szó esetleges származékai, összetételei szerepelnek (a képzés, illetve az összetétel jellege alapján, vagy betűrendben), majd pedig az etimológiai adatok következnek. Ha az egyeztetés bizonytalan, akkor az etimológia valószínűségének mértékétől függően egy vagy két kérdőjelet (? vagy ?? jelzést) használok. A mordvin szavak etimológiáját elsősorban csak a legfontosabb szótárakból idézem (UEW, MdKons, Versinyin).

3.4. Betűrend

Lényegében azonos Ravila 1959-ben használt szójegyzékének (Rav.) betűrendjével. A szögletes zárójelben álló betűk csak szócsoporton belül szerepelnek – *a, e [ä], f, i [ị, ə], j, k (g, χ), l (ľ), m, n (ń), o, p (b), r, s (c, z), š, (č, ž), t (d), u [ə̑], v [u̯].*

[12] A forrásjelzés nélküli tatár és csuvas adatokat az alábbi szótárakból idézem: Ganyijeva 1988, Asmarin 1928–1950.

A

1. M (JJ) *aḿjot* 'szalma-halom' [helyesen: 'kazal'] < or. *омёт* 'kazal'. Az erzában is megvan: *omjot* 'ua.' (ERV), de gyakoribb a *šťeme, odońija, stoga és a skirda* 'ua.' (MESz 386) használata.
2. (Wied., Rav., MdWb/E,M) *ambar* 'csűr, pajta, magtár'; *veďgev ambar* ld. *käv* (61.) < tat. vagy or.: tat. (kaz.) (Vasmer) *ambar;* or. *амбар* 'ua.'. Vö. csuv. (Jegorov 1964) *ampar* 'ua.' (or. < tat.; Vasmer). Az erzában manapság különféleképpen nevezik a fogalmat (MESz 131, 726, 562).
3. E (Jev., ERS) *aniśka* dem., (MESz) *aṅiśka* dem., (ERV) *aṅis* 'kömény (Carum carvi)'; M (B2, MRS) *anis,* (MRV, MdWb) *aṅis* 'ánizs (Pimpinella anisum); kömény (Carum carvi); (MdWb) kapor (Anethum graveolens)' < or. *анис* 'ánizs'; vö. tat. *anis;* csuv. *anis* 'ua.' (tör. < or.).
4. (Wied./B1, ERS, MRS, Rav., ERV, MRV, MESz) *arbuz,* (JJ, MdWb/E,M) *arbus* 'görögdinnye (Colocynthis citrullus)' < or. vagy csuv.: or. *арбуз;* csuv. *arbus,* (Jegorov 1964) *arpus* 'ua.' (or. < tör.; Vasmer).
5. E (Jev.) *aržo,* (Jev.) *arǯa, arǯo* [stb.]; M (Jev., MRS) *arža* 'fogazás'; E (ERS) *tarvaz aržo* 'a sarló fogazása' – E (Jev., ERS) *aržijavtoms,* (Jev.) *aržijaftums;* M (Jev.) *aržijaftiṃs,* (MRS) *aržijavtoms* 'fogaz <kaszát, kést>' < md. *aržijams* 'kicsorbul, fogasodik' (a md. *-vt-, -ft-* képzőről ld. Mészáros 1999: 175; Maticsák 2016: 3300). Bizonytalan eredetű. Esetleg finn-volgai kori (FV): ??cser. *arža* 'sörény'. Ebben az esetben hasonlóságon alapuló jelentésváltozás történt. A cseremisz lexémának a csuv. *orža* 'ua.' szóval való kapcsolata nem világos (Gombocz 1906: 23). A mordvin szó onomatopoétikus eredete (Versinyin 20) sem zárható ki.
6. E (ERS) *aťa roź;* M (Jev., MRS, JJ, ERV) *atä roź,* (MRV, MdWb) *aťäroź / aťä-roź* 'anyarozs (Claviceps purpurea)', tkp. 'aparozs', <egyfajta rozson élősködő gomba>. Összetett szó: mdE *aťa,* M *atä* 'apa; öreg(ember); férfi' (?U, vö. ?m. *atya* stb., ld. EWUng 59) + md. *roź* (ld. 200.).
7. (Jev., JJ, MdWb) *atav,* (ERS, MRS, ERV, MdWb) *atava,* (MRV, MdWb) *otava* 'sarjú' < or. *отава* 'ua.'.
8. M (JJ) *atä-ozks* <ősszel a termés betakarításakor kost vágnak le, sört isznak, s azon az ünnepen nem dolgoznak>, tkp. 'apaima'; vö. E (MdWb) *aťa-osks* <öreg emberek áldozati ünnepsége>. Összetett szó: mdM *aťä* (ld. 6.) + md. *ozks* 'ima (vö. md. *oznoms,* M (JJ) *ozə̑ndə̑ms* frekv. 'imádkozik'; a *-ks* deverbális nomenképzőről ld. Gramm. 1980: 104–105; Cigankin 1981: 35–40; Maticsák 2016: 3293).
9. E (Jev.) *ava roź,* (ERV) *avaroź* 'anyarozs (Claviceps purpurea)'. Összetett szó: md. *ava* 'asszony; anya' (< csuv.; Paasonen 1897: 31–32) + md. *roź*

(ld. 200.). Az összetétel E (MdWb) *roź-ava* 'ua.' sorrendben is kimutatható. Esetleg a német *Mutterkorn* 'ua.' mintájára alkotott tükörkifejezés, ekkor a volgai németség hatásával kellene számolnunk, de művelődéstörténeti nyomok e feltételezésre nincsenek. Vö. még: tat. *arïs anasï;* csuv. *ıraš amăsĕ* 'ua.' (tkp. 'rozsanya').

10. E (Wied., Ucs. 39, Jev., ERS, MdWb) *avńa,* (Jev., MdWb) *avińa,* (MdWb) *avuńa;* M (Ahlq./B2) *avi̯n,* (JJ) *avən*, (Jev.) *avoń, ovi̯ń,* (MRV) *avə̑ń,* (Ucs. 39, MdWb) *avə̑ń,* (Ucs. 39) *avne,* (MdWb) *avńä* 'gabonaszárító, szárító pajta'; E (Ucs. 39) *avńa latko, avńa alks;* M (Ucs. 39) *avə̑ń lotka* 'gabonatároló verem' (mdE *latko,* M *lotka* 'szakadék, mélyedés'; md. *alks* 'valaminek az alsó része [stb.]') < or. *овин* 'ua.'. Vö. tat. (kaz.) (Vasmer) *avyn,* csuv. (Räsänen 1920: 117) *àvə̑n* 'ua.' (< or.; Vasmer). A mordvin szóvégi *-a* hangról ld. Erdődi 1968: 207–208 (a továbbiakban nem utalok a jövevényszavak effajta kiegészülésére).
11. (ERS, ERV, MRS, MRV) *avoldams* 'nekilendül, (meg)legyint; levág (gabonát); suhint stb.'; E (ERS) *avoldavks* 'lendület, lendítés'; *avoldavks tikše* 'egy kaszalendítéssel lekaszált fű' (a *-vks* deverbális nomenképzőről ld. Lehtisalo 1936: 252; Gramm. 1980: 105; Cigankin 1981: 39–40; Maticsák 2016: 3296). E (ERS) *avoldavoma* 'lendület, lendítés; betakarítás (például gabonáé); stb.' (< mdE *avoldavoms* 'lendül, lendít'; a *-ma* deverbális nomenképzőről ld. Lehtisalo 1936: 96–97; Cigankin 1981: 41–42; Maticsák 2014a: 174–176, 2016: 3296). Vitatott eredetű. Régi lexémának látszik. Talán finn-volgai kori, és esetleg egyeztethető a cser. *avaltaš* 'megragad, megmarkol, felvesz' szóval. A Paasonen – Donner-szótár (43) az osztj. *i̯ùwl̮əm* 'megforgat, lóbál' szóval kapcsolja össze. Legalábbis a töve onomatopoétikus eredetű lehet (vö. Versinyin 6). Jelentésfejlődés útján keletkezett szaknyelvi szó. A 'lendül' > 'valamit levág' jelentésváltozáshoz vö. mdE *ľeďems* 'dob' > 'kaszál' (ld. 107.).

E

12. E (Szm. 44, Paas2, MdChr, Jev.149, Rav., JJ, ERV, MdWb) *emež,* (ERS) *emežt* pl.; M (Ahlq./B1) *imi̯š,* (Jev., MdWb) *imeš,* (Ucs. 22, Jev.) *imeś,* (MdWb) *iməš,* (M) *imož* 'bogyó, gyümölcs; vetemény, zöldség'; *emež pire* ld. *pire* (166.) < tat. *jimeš* 'gyümölcs, bogyó'. Vö. oszm. *jemiš* 'ua.', csuv. *śimis* 'táplálék, eledel' (Paasonen 1897: 33, 11, 18).
13. E (ERV) *eŕaskadoms,* M (JJ) *eŕaskadəms, jeŕaskadəms* 'siet; <gabona> érik'. Orosz mintára alkotott tükörszó, vö. or. *успеть* 'siet; érik'. Az orosz jelentésfejlődés folyamata: 'siet' > 'beér valamit' > '(be)érik'. A md.

szó az E *eŕaza,* M *jäŕaza* 'élénk, gyors, sietős' származéka, végső töve a md. *eŕams* 'él'.

14. E (ERS, ERV, MESz) *ečkavkst* pl. 'korpa'. Származékszó. Egy ismeretlen **ečka-* ige származéka (a *-vks* deverbális nomenképzőről ld. a 11. szócikket). Versinyin (518) kérdőjelesen az E *ećems* 'megtölt; behatol, bemászik [stb.]' szóra vezeti vissza, és tövét onomatopoétikusnak tartja. Eredeztetése elfogadhatatlan.

F

15. (M, JJ, ERV, MRV) *fasol'* 'zöldbab (Phaseolus vulgaris), paszuly' < or. *фасоль* 'ua.'; vö. tat., csuv. *fasol'* 'ua.' (< or.).
16. (ERS, MRS, ERS, ERV) *furaž* 'takarmány' < or. *фураж* 'ua.'; vö. tat., csuv. *furaž* 'ua.' (< or.). – A 'takarmány' jelentésre a mai erza nyelvjárásokban ld. még: *koromsk, korom* [75.] és *andamopel'* (vö. MESz 864).

I

17. E (B1/Reg., ERS) *inzej,* (ERV, MESz) *ińźej,* (Wied./B1) *inʒej,* (Jev., Rav., MdWb) *ińʒej,* (Jev.) *inʒij, ińʒeŋ* [stb.]; M (Ahlq./B1) *inizi,* (Jev., MRS) *inezi* 'málna (Rubus idaeus)', (MdWb) *ińeźi;* E (Wied./B1 [stb.]) *inʒejks;* M (Ahlq./B1, B1/Reg.) *iniziks,* (MRV) *ińeźiks,* (B1/Reg.) *inizinetks* [stb.] 'málnacserje' (a *-ks* denominális nomenképzőről ld. a 8. szócikket). E (Jev., E) *vedinzej,* (Jev.) *vedinʒeŋ* [stb.] 'földiszeder (Rubus)'; tkp. 'vízi málna' (md. *ved'* 'víz') < FU **äŋз-ćз,* vö. cser. *əŋγəž,* vtj. *emeʒ́,* zrj. *ęmiʒ́,* osztj. *áńť: juχťějáńť*: 'ua.' (UEW 26). Munkácsi (1900: 109) a szócsaládot kaukázusi nyelvi szavakkal egyeztette.
18. E (ERS) *iŕvedems,* (ERV) *iŕveďems,* (Jev. 153) *iŕvidims, viŕviďums,* (MdWb) *veŕgiďims* 'csépel <egy bottal kiüti a magot a kévéből, illetőleg a kévét egy tuskóhoz vagy egy rúdhoz veri>'. Ismeretlen eredetű. Hangutánzó magyarázata (Versinyin 89) további vizsgálatot kíván. – A fogalom további erza nyelvjárási adatai: *pivsems* [vö. 167.], *nujems-pivsems, kovoldams, tombams, tombśems, čavoms, lupcovams* és *botams* (MESz 118–119).
19. E (Wied./B1, ERV) *iza,* (B1/Reg., Ucs. 33, MdWb) *izat* pl., (Jev., ERS, Rav., F, ERV, MESz) *izamo,* (Ucs. 33, MdChr, MdWb) *izamot* pl., (Jev., MdWb) *izama* 'borona'; M (Ahlq./B1, U34, MdChr, Jev., MRS, JJ, F, ERV, MdWb) *inzama,* (B1/Reg.) *inʒama,* (Jev.) *izamot* pl., *izat* pl. 'borona; (MdChr, JJ) boronálás; (F) boronál [!]' (a md. *-mo, -ma* képző; a képzőkről ld. lejjebb); E (Jev.) *izamo pej, izama pej,* (F3) *iza pevť* pl.; M

(Jev.) *inzama pej,* (F3) *inzama pejχť* pl. 'a borona fogai' (md. *pej* 'fog'); M (F3) *inzama turkskät* pl. 'a borona keresztgerendája' (mdM *turkskä* 'keresztgerenda'). E (Wied., B1, Ucs. 21, Szm. 44, MdChr, Jev., Rav., MESz) *izams;* M (Ahlq./B1, Ucs. 22, MdChr, MRV, JJ, F3) *inzams,* (B1/ Reg., JJ) *inʒams* 'boronál'; vö. M (A) *inzaj* 'boronáló <ember>' (a md. *-j* participium- és nomen agentis képzőről ld. Lehtisalo 1936: 63; Gramm. 1980: 348–351; Keresztes 2011: 93–94); *sokaj-inʒaj* ld. *soka* (219.). Származékszó, az E *izams,* M *inzams* 'boronál' szó E *-mo,* M *-ma* deverbális nomenképzővel ellátott alakja (MdWb 472; a képzőket ld. a 11. szócikkben). Az alapszó különféle finnugor magyarázatai (ld. például: Budenz 1869–1870: 1/38–39; legutóbb: Versinyin 83) főleg hangtani nehézségek miatt nem fogadhatók el.

20. E (Wied., MdChr, Jev., ERS, ERV, MdWb) *ičems,* (Rav.) *ičęms;* M (MdChr) *ičəms,* (Jev., MRS, JJ, MRV) *ičems,* (MdWb) *itšəms* 'dagaszt, gyúr <tésztát>' < FU **ičʒ-,* vö. cser. *jəše-,* osztj. *iš-* 'nyom' (UEW 80; továbbá egyebek mellett: Versinyin 91). Jelentésfejlődés útján keletkezett szaknyelvi szó. A szó eredeti jelentése 'nyom, szorít' lehetett. E szón kívül a mai erza nyelvjárásokban a *puvams* ige és származékai *(puvśems, puvavtoms)* használatos (MESz 132).
21. E (Jev., ERV) *itevť* pl., (MdWb) *iťif*; *viťf;* M (ERV) *viťf,* (Jev.) *viťf',* (MdWb) *iťf* 'vastag kender- vagy lenkéve, amelyet a kaszálón való levágása után összekötöttek'. Származékszó: a mdE *iťems* 'felakaszt, felállít <hintát, bölcsőt>' (vö. MdWb: 469–470; Versinyin 90), illetőleg a mdM *viďems* (ld. 299.) fejleménye (a mdE *-vt,* M *-f* partícipiumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 348; Gramm. 1980: 353–354; Keresztes 2011: 93–94). A második helyen jelölt származtatás jelentéstanilag megerősítésre vár.
22. E (Jev.) *ivaća* 'lakodalmi pirog <töltelék nélküli>'. Ismeretlen eredetű. A szó nem szerepel Versinyin etimológiai szótárában.

J

23. E (Wied., ERS, ERV) *jagoda,* (B3, F3, MdWb) *jaguda;* M (MRS, MRV) *jagoda,* (MdWb) *jagə̑da* 'bogyó; kerti eper (Fragaria ananassa)' < or. *ягода* 'bogyó'.
24. E (ERS) *jaksteŕkaj,* (ERV, MESz) *jakśťeŕkaj* 'cékla (Beta vulgaris rubra), vörös répa' (tkp. 'vörösöcske'); E (ERS) *koromsk jaksteŕkaj* 'takarmányrépa (Beta vulgaris var. crassa)' (*korom* ld. 75.; a md. *-ks* ~ fi. *-kse-* denominális nomenképzőről ld. a 8. szócikket). Származékszó: a md. *jakśťeŕe* 'piros, vörös' melléknévből (~ cser. *jokšarge, jakšar* 'ua.';

ld. Budenz 1884: 311) alakult a *-kaj* deminutív képzővel (a képzőről ld. Lehtisalo 1936: 364; Cigankin 1981: 47–48; Grebnyeva 1990: 109–110, 1996: 39–40; Maticsák 2016: 3294).

25. M (Witsen/F1) *jama,* (Ahlq., MdChr, MRS, JJ, F3, MRV, MdWb, MESz) *jam* 'kása, pép', (MdWb, MESz) 'leves' (is); vö. E (Wied./B1, Sz., MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb) *jam* 'leves; káposztaleves'; vö. még: E (F3) *kapsta jam* 'káposztaleves' (md. *kapsta* ld. 42.); M (JJ) *roź jam* 'rozsból készült kása' (md. *roź* ld. 200.); M (MRV, JJ, F3) *šoŋgar-jam,* (JJ) *šoŋgə̑rjam* 'kásaleves, burgonyaleves; köleskása' (tkp. 'híg kása'; mdM *šoŋgar* 'híg, folyékony'); E (Jev.) *valdijam* '(híg) kása, kásácska' (tkp. 'világos kása'; mdE *valdo* 'tiszta, világos'; jelentéstani szempontból vö. francia *soupe claire* 'híg leves', tkp. 'világos leves'); E (Jev., ERS, F3) *vecajam* '(rántással készült) burgonyaleves vagy köleskása' (tkp. 'híg kása'; mdE *vecana* dem. 'híg, folyékony'); M (JJ) *jam pŕaka* ld. *pŕaka* (183.). E (B1/Reg., B3, ERS) *jamks,* (Wied./B1) *jamkst* pl.; M (Witsen/ F1) *jaŋks,* (M, JJ) *jamks,* (B1/Reg., MRV) *jamkst* pl., (B1/Reg.) *jamiks* 'köles (Panicum miliaceum)', (Reg., Wied.) 'dara, kása' (a md. *-ks* képzőről ld. a 8. szócikket) < ?U **jamз,* vö. ?szam. (jur. *jewä* 'leves', tvg. *jamâ* 'kása') (UEW 90). Jelentésfejlődés útján keletkezett.
26. E (ERS, ERV, MESz) *jarsamopeľ;* M (MRS) *jarχcambäľ,* (MRV) *jaʀcambäľ* 'takarmány; étel' (tkp. 'ételféle, ételrész'); vö. M (B2) *jarcäma pâl* [!], (JJ, MdWb) *jarcam päľ* 'étel'. Összetett szó: mdE *jarsamo,* M *jaʀcama* 'étel, étkezés' (< E *jarsams,* M *jaʀcams* 'eszik'; vö. UEW 635) + mdE *peľ,* M *päľ* 'rész, valaminek a fele' (U, vö. m. *fél* [stb.]; vö. UEW 362). A *peľ* grammatikalizálódó, képzővé váló elem (Erdődi 1968: 218; Maticsák 2006). – Az erzában 'étel' jelentésben csak az előtagot is használják, kicsinyítő képzős alakjával együtt: *jarsamo, jarsamka* dem. (MESz 219).
27. E (ERS, ERV, MdWb) *jarvoj;* M (MRS, JJ) *jaravoj,* (JJ) *jəravoj,* (MRV) *jarovoj,* (MdWb) *iravoj, irovoj* 'tavaszi gabona'; vö. M *järʼ* (ld. 30.); M (MRS) *jarovoj śorot* pl. 'ua.' < or. *яровое* 'ua.', *яровой* 'tavaszi'.
28. (Ucs. 20:E, ERS, MRS, MESz) *jasmuk,* (MdWb) *jasmə̑k* 'lencse (Lena culinaris)' < tör.: tat. *jasmïk;* csuv. *jasmăk* 'ua.'
29. (Wied., ERS, MRS, JJ, F3:M, MdWb) *jažams* '(meg)őröl, összezúz <gabonát>'. E (Wied.) *jažamo käv;* M (F3) *jažama kevna* dem. 'malomkő' (tkp. 'őrlésre való kő'; mdE *jažamo,* M *jažama* 'szétdarabolás; őrlés' + md. *kev, käv* ld. 61.). Származékszó, a *jažams* 'őröl, darál' lexéma E *-mo,* M *-ma* deverbális nomenképzővel ellátott alakja (erre ld. a 11. szócikket). Az alapszó FV eredetű: **jaŋša,* vö. cser. *jaŋgə̑žem* 'őröl; rág, kérődzik', fi.

jauhaa ’őröl, darál’ (UEW 631). – Az erza nyelvjárásokban még legalább hat alakban előfordul (MESz 607).

30. M (B2/Reg., MRV) *järʼ,* (B2) *ärʼ* ’tavaszi (rozs)vetés’; vö. *jarvoj* (27.) < or. *ярь* ’ua.’ (vö. Munkácsi 1883: 433; Vasmer 492 *яра*).
31. M (JJ) *jəčmen, ječmin* ’árpa (Hordeum)’ < or. *ячмень* ’ua.’.
32. M (Jev.) *jolgavkst* pl. ’szitálási hulladék vagy szitáláskor elhullott mag; utánvetés, alávetés’. Származékszó: a M (Jev.) *jolgams* ’(le)hánt, (le)fejt; dagaszt’ igéből alakult a md. *-vks* deverbális nomenképzővel (a képzőről ld. a 11. szócikket).
33. (Ahlq., B1, Szm. 44, Paas1, MdChr, ERS, MRS, JJ, ERV, MRV, MdWb/M) *juv* ’héj, törek, pelyva; szálka, bajusz; zab’; E (B1/Reg.) *juvudams,* (E) *juvudems,* (Rav.) *juvodoms* ’szór, rostál <gabonát>; a pelyvát elkülöníti a gabonától; tilol’ (a md. *-d-* denomális verbumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 290; Mészáros 1999: 165–169; Maticsák 2016: 3302); vö még: (B1/Reg.) *juväj* ’pelyvásodik’. E (ERS) *juvodems* ’(meg)szitál, (ki)rostál; tilol’; E (B1) *judma,* (Sz) *judmine* dem. ’(gabona)szórólapát’, (MdChr, Rav.) *judma* ’vályú, takarmányrosta’ (az erza *judma* a *juvodema* főnévből származtatható az intervokalikus *-v-* kiesésével, a md. *-ma* deverbális nomenképzőről ld. a 11. szócikk alatt írottakat) < FP **jewä* (> FV *jüwä*), vö. fi. *jyvä,* vtj. *ju* ’gabona’, zrj. *jịkị* ’toklász’ (a finn-permi alapnyelvben ősiráni jövevényszó; UEW 633). A mordvin és a finn szavak jelentésének viszonyához vö. cser. *šu* ’korpa; pelyva’ ~ zrj. *šu* ’gabona; szem; rozs’; cser. *kinde, kində* ’gabona’ ~ vtj.-zrj. *kịd* ’pelyva; korpa’.

K (G, X)

34. (Wied., B1, MdChr, Jev., ERS, MRS, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *kajams* ’szór, vet; önt; stb.’; vö. E (Wied., Rav.) *stogas kajams, stoga kajams* ’boglyát rak’ (mdE *stoga* ld. 229.); M (JJ) *kapas kajams* ’boglyába rak’ (tkp. ’boglyába vet’, (JJ) *kapań kajäj* ’boglya rakó’ (mdM *kapa* ld. 41.); *pŕa kajams* (ld. 182.) stb. < FU **kaja-,* vö. vtj. *kujal-* ’hány, szór; lapátol’, zrj. *koj-* ’önt, tölt; dob; stb.’, m. *hajít* (UEW 116). Sauvageot (1929: 95) altaji szavakkal vetette egybe a szócsaládot.
35. E (Wied., Jev., ERS, ERV) *kajmak,* (Wied., Jev., MdWb) *kajmaka,* (MdWb) *kujmak, kujmaka* ’fánk; túrós táska’; vö. E (Paas2) *kajmak* ’tejszín’ < tat. *kajmak* ’tejszín’ (Paasonen 1897: 36). A tatár szó átkerült az oroszba is, vö. or. nyj. *каймак* ’ua.’ (Vasmer).

36. E (Wied.) *kalača,* (ERS, ERV, MdWb, MESz) *kalaća;* M (Ahlq.) *kalacā,* (MRS, MRV) *kalaća,* (JJ) *kalacā,* (MdWb) *kalaćä* 'kalács; zsemle; sütemény' < or. *калач* 'kalács'.
37. E (Wied., MdChr, Jev., ERS, Rav., ERV, MdWb) *kalgo,* (Jev.) *kalga;* M (Ahlq., MdChr, MRS, MRV, MdWb) *kalga* 'csepűhulladék, kendertörek, lentörek'. M (Jev.) *ḱal'gafst* pl. 'ua.' (a md. M képzőbokorról ld. Lehtisalo 1936: 193, 242) < FV **kalke,* vö. fi. *kalki* 'hajszál', lp *guol'gâ* 'állati szőrzet; [stb.]' (SSA 286). A szócsaládot török szavakkal rokonították (vö. Sauvageot 1929: 91; Räsänen 1947: 167).
38. E (Rav.) *kalťams* 'kölest rostál'. Ismeretlen eredetű. Versinyin etimológiai szótára nem említi. – A 'rostál' jelentésű igét az erzában ma számos más alakban használják (MESz 779).
39. (Wied., ERS, MRS, JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M) *kanava* 'árok, barázda' < or. *канава* 'árok'. – Az erza nyelvjárásokban egy sor nem orosz jövevényszó szerepel e fogalomra (MESz 44).
40. E (Wied., B1) *kańt,* (Jev., MdWb) *kańť,* (Ucs. 21, Rav., MdWb) *kańćť,* (Jev.) *kańst, kańsť,* (MESz) *kańšť,* (ERS, ERV) *kansť,* (Jev.) *kańχ, kańf',* (F4: 57) *kańf;* M (Ucs. 21, JJ, MRS, MRV) *kańf,* (B1/Reg.) *kańtf,* (Ucs. 21) *kanťf',* (Jev., JJ, MdWb) *kańťf,* (Szm. 44) *kantf* 'kender (Cannabis sativa)'; M (JJ) *kańf kärmä* 'kenderköteg' (M *kärmä* 'marék, csomó'); E (ERS) *kanśoro,* (F3) *kanćoro,* (Jev., Rav.) *kańćoro,* (Jev.) *keńziŕ* [stb.]; M (JJ) *kańćora, kańćor,* (MRS, F3) *kanćor, kańcer* 'kendermag' (E *śoro,* M *śora* ld. 234.); vö. E (F3) *kanćoro oj,* M *kanćor vaj* 'kender(mag)olaj' (E *oj,* M *vaj* 'zsiradék; vaj; olaj'); E (Wied.) *kańt śorna* 'kendermag'; E (Wied.) *kańt źorn oj, kańt źoŕ läme* 'kender(mag)olaj' (md. *źorna* ld. 223., E *l'em, l'äme* 'lé, leves'). Vitatott eredetű. Valószínűleg iráni jövevényszó (UEW 651). Az sem elképzelhetetlen azonban, hogy a volgai németség nyelvéből származik, vö. német *Hanf* 'kender'. A szó mindenesetre vándorszó (vö. Vasmer 1: 615): nem véletlen, hogy egyes nyelvészek például balti (Knabe 1962/1: 67), török (Gombocz 1912: 92), ill. mezopotámiai ősgyökerűnek (Litkin 1964: 155) fogadják el.
41. E (ERV, MdWb) *kapa;* M (B2, Ucs. 39, MdChr, Jev., MRS, MRV, MdWb) *kapa,* (Ahlq./B2) *kapā* 'boglya, (gabona)asztag, (széna)kazal, kéverakás'; vö. *kapas kajams, kapań kajäj* ld. *kajams* (34.); *tišä kapa* ld. *tikše* (269.) < csuv. *kцва* (Asmarin, idézi Gombocz 1912: 94) *koβa,* (Jegorov 1964) *kupa* 'nagy boglya; szénahalom' (Paasonen 1953: 73; másképp, tévesen: Jegorov 1964, *капан* címszó). Az or. *копна* 'asztag, boglya' szóból (vö. 73.) való származtatása (B2) nem fogadható el. – Felte-

hetőleg a moksából került az egyik erza nyelvjárásba, noha ott egyébként is számos alakban mutatkozik (vö. MESz 94).

42. (Falk:F2/E/:33, Wied., B2/Reg., Ucs. 23:E, MdChr, Jev., ERS, MRS, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *kapsta,* (Ahlq./B2) *kapstā* 'káposzta (Brassica oleracea); vö. *kapsta jam* ld. *jam* (25.); M (JJ) *kapsta jur* 'káposztapalánta' (*jur* 'gyökér'), *kapsta koćon* ld. *koćon* (78.); E (Jev., ERS) *kapsta kundo* 'palántaágy' (E *kundo* 'melegágy'); E (Jev., ERS) *kapsta pŕa,* M (JJ) *kapsta prä* 'káposztafej' (E *pŕa,* M *prä* ld. 182.); M (Jev.) *kapsta sejeŕ* 'ua.' (M *sejeŕ* 'szár'); M (Jev.) *kapsta verkske* 'palántaágy' (M *verkske* ld. 294.); stb. (további adatok: Jev. 176); E (Wied., Jev., Rav.) *ašo kapsta;* M (Jev.) *akša kapstat* pl. 'fehér káposzta (Brassica oleracea, var. capitata f. alba)' (E *ašo,* M *akša* 'fehér') – e szerkezet idegen tükörkifejezés lehet; E (Wied.) *ravžo kapsta,* (Rav.) *raužo kapsta,* (Jev.) *ravužot kapstat* pl.; M (MRS) *ravža kapstat* pl. 'vöröskáposzta (Brassics oleracea var. capitata f. rubra)' (tkp. 'fekete káposzta'; E *ravžo,* M *ravža* 'fekete') – e szerkezet tatárból vagy csuvasból fordított tükörkifejezés lehet; M (M) *cvetnoj kapsta* 'karfiol, virágkel (Brassica oleracea var. cauliflora)' (tkp. 'virágkáposzta'; M *cvetnoj* 'virág-') – e szerkezet törökből vagy oroszból fordított tükörkifejezés < csuv. (Räsänen 1920: 146) *kopsta* stb. 'ua.'. Az or. *капуста* 'ua.' átvételének csekély a valószínűsége, bár a szakirodalom általában ebből eredezteti a mordvin szót (például Erdődi 1968: 169; meglepő, hogy a lexéma Versinyin szótárából kimaradt). Ebben az esetben ugyanis hangsúlyeltolódással kellene számolnunk. A finnugor nyelvekben közismerten a mássalhangzó-torlódás feloldása a tendenciális jelenség, és nem megfordítva: torlódás létrehozása. A kérdés végleges eldöntéséhez művelődéstörténeti ismeretek szükségesek.

43. (B1/Reg., Jev., ERS, MRS, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *karams* 'kapar; váj; ás; szánt; összetakarít, lapátol'; M (JJ) *karäńfťəms, karäńfńəms* 'felületesen felszánt' (a mdM *-ńfť-, -ńfń-* képzőbokrok elemeiről ld. Gramm. 1962: 46, 47–48); vö. M (JJ) *karäńdəms* 'számlik <a föld>' (tkp. 'szántódik'; a md. *-ńd-* deverbális verbumképzőről ld. Gramm. 1980: 118; Maticsák 2016: 3298) < FU **kurз-,* vö. ?cser. *kârala-* 'szánt', vtj. *kịr-* 'kiváj, átmos stb.', zrj. *kịr-* 'ua., feltör, árkot húz stb.'; osztj. *χer-* 'ás, kapál, aprít' (UEW 221).

44. (Jev., ERV, MRV) *gareć* 'garnyec [= 3,28 liter] <háncsból vagy vasból készült űrmérték, amellyel a malomban az őrletőből őrölni viszik a lisztet'> < or. nyj. *гарец* 'ua.' (SzRGMd 3: 109). Ez az or. *гарнец* 'ua.' nép-

nyelvi alakja. Vö. tat., csuv. *garnec* 'ua.' (tör. < or.). A lexéma hiányzik Versinyin szótárából.

45. M (Jev., MRS) *kargoń kuftol,* (JJ) *kargə̑ń kuftə̑l,* (MRV) *kargəń kuftol (snav)* 'bükköny (Vicia)' (tkp. 'daru-hüvely'), vö. E *kargoń ksnav* (ld. 90., M *snav* 'borsó'). Tatár mintára alkotott tükörszó, vö. tat. *torna borčagï* 'ua.' (tat. *torna* 'daru', tat. *borčak* 'borsó'). Összetett szó: mdM *karga* 'daru' + *kuftə̑l* 'hüvely'.
46. (Jev., MRS, ERV, MRV, MdWb/E,M) *karks* 'öv; szalmakötél <kévekötéshez>'; vö. M (Jev.) *pulfoń sotoma karks* 'ua.' (tkp. 'kévekötő öv'); E (Rav.) *pultoń karks* 'kévekötеg' (mdE *pult,* M *pulf* ld. 188., E *sotoma* ld. 227.; a md. *-ma* deverbális momenképzőről ld. a 11. szócikk alatt írottakat) < ?FV, vö. ?lp. *gārrát* 'összeköti a szánt' (ld. SSA 1: 265). Jelentésfejlődés útján szaknyelvivé vált szó, vö. md. (Wied., Jev., ERS, MRS, JJ stb.) *karks* 'öv, szíj'.
47. E (MdVd. 60, MdWb) *karla* 'ösztöke, eketisztító <bot>' < tör.: tat. *karlau̯;* csuv. (Paasonen 1907, melléklet 59) *karlav* 'ua.'
48. E (Wied., B1, B2, Szm. 45, Paas1, MdChr, Jev., Rav., F3, MdWb) *kardas,* (Jev., ERS, ERV) *kardaz,* (Jev.) *kaldamaz;* M (Witsen/F1, Jev., JJ, MdWb) *kaldas,* (B2, Jev.) *kaldaz,* (MRV) *kardaz* 'gazdasági udvar'; vö. (Strahlenberg: F2:12) *gordass* [!]; E (Müller: F2:18, F4:79) *kardas* 'ház, épület'; M (Ahlq., Jev., F3) *kaldas,* (MRS) *kaldaz* 'marhakarám, lóistálló' < balti: litván *gardas* 'kunyhó; nyitott juhistálló' (Munkácsi 1901: 403; Paasonen 1953: 73; Zaicz 2015: 431). Figyelmet érdemelhet az a tény, hogy Kalima a mordvin nyelv balti jövevényszavainak tárgyalásakor (ld. Kalima 1936: 91–92) nem említi ezt a szót (Raun 1957: 43). A M *kaldas, kardas* '(marha)karám, (ló)istálló' szó jelentésére esetleg hathatott egy másik szócsalád: mdE *kardo,* M *karda* (ld. 49.). Jelentéstani szempontból vö. fi. *piha* 'udvar' ~ fi. *pihatto* 'istálló'; csuv. (Paasonen 1907, melléklet 60) *karDa* 'marhakarám' > csuv. *karDaś* (*karDa* + *-ə̑ś*) 'udvar' (a md. *kardas* e csuvas származékszóra a csuvas szó jésített *-ś* hangja miatt nem vezethető vissza).
49. E (E) *kardo* 'csűr <gazdasági eszközöknek>; (marha)karám, (ló)istálló'; vö. E (Wied., B1, Paas1, MdChr, Jev., ERS, Rav., ERV, MdWb) *kardo;* M (B1, Szm. 45, Paas1, MdChr, Jev., MRS, JJ, F3, MRV, MdWb) *karda,* (Ahlq./B1) *kardā* 'karám, istálló' < csuv. *karDa, karda,* (Jegorov 1964) *karta* 'karám, istálló' (Paasonen 1953: 73). A szócsaládról ld. még: Vasmer 1: 530–531. – Mai 'csűr' jelentésű főnevek az erza nyelvjárásokban (MESz 131): *lato, lat alks* (ld. 100.), *saraj* és *utomo.*

50. E (F3, ERV, MdWb) *kaća* 'a cséphadaró nyele' < or. *кадца* 'ua.' (MdWb 539), mely a *кадочка* nyelvjárási alakja (Vasmer 1: 501). A szó Versinyin szótárában (116) e jelentésben nem szerepel. Vö. még: M *gadaćkä* (ld. 53.).
51. E (Jev.) *kasi̯ŕ, koseŕ;* M (Jev.) *kasi̯ŕ* 'kaszakés' < or. *косырь* 'ua.'
52. (Wied., Jev., ERS, MRS, Rav., ERV, MdWb/E, MESz) *kaša* 'kása' (ld. még: Jev. 191); E (Jev.) *babań-kaša* 'asszonyok közös pogány imádsága a mezőn, amikor az asszonyoktól összegyűjtött daráról és tejből kását főznek' (Jev. 37, más jelentés is); tkp. 'nagyanya-kása' (md. *baba* 'anyóka, nagyanya'; a md. *-ń* a genitivus ragja vagy melléknévképző, erre nem utalok a továbbiakban, vö. Maticsák 2016: 3297) < or. *каша* 'kása'.
53. M (Jev., MRV) *gadaćkä* dem. 'a cséphadaró nyele'. Bizonytalan eredetű. Versinyin (2004: 57) is lényegében így nyilatkozik. Talán jelentésfejlődés útján szaknyelvivé vált szó, amennyiben a M (JJ) *käčkä* 'nyél' szóval összefügg (de e magyarázatnak súlyos hangtani nehézségei vannak). Vö. E *kaća* (ld. 50.).
54. (ERS, MRS, Rav.) *kat̯fa,* (MdWb/M) *katu̯fa,* (Rav.) *katuχa,* (Jev.) *katora* 'burgonya (Solanum tuberosum), krumpli' < or. nyj. *камуха* 'ua.' (MdWb 648); vö. az újabb orosz nyelvjárási adatokat is: *kartofej, karčka, kartoka* (Gyinyesz 1963: 105, ld. továbbá: Vasmer 2: 536).
55. (Ahlq., Ahlq./B1, Jev.:E, ERS, ERV, MdWb/E,M, MESz) *kav* 'gabonacsűr, szénás pajta; (Ahlq.) szénásláda' < ?FP **kȣmз,* vö. ?fi. *kumo* 'csűr, pajta', ?zrj. *kum* 'ua.' (UEW 680).
56. E (Jev., ERV) *kavonzams* 'kétszer felszánt' (tkp. 'kettőz, kettéoszt'). Oroszból fordított tükörszó, vö. or. *двоить* 'ua.'. Vö. még: tat. *ikenče kat söru* 'ua.' (tkp. 'másodszor szánt'; tat. *ikenče* 'második', *kat* '-szor, -szer, -ször', *söru* 'szánt').
57. E (Jev., ERS, ERV, MdWb) *gavdan,* (Paas2) *gaudan;* M (MRV) *gavdan* 'sarjú, (előző évi) száraz fű'; E (Jev.) *gavdan pŕa* 'ua.' (tkp. 'sarjúfő'; *pŕa* ld. 182.) < tat. (mis.) *kaudan* 'ua.' stb. (Paasonen 1897: 36–37). – Az E (Feoktyisztov 1960: 68) *čavdan* 'ua.' sajtóhiba *gavdan* helyett (Feoktyisztov szóbeli közlése).
58. E (Wied., Jev., ERS, Rav.) *kenerems,* (Jev.) *kenerims* stb., (ERV, MdWb, MESz) *keńeŕems;* M (JJ) *kenərəms, ginərəms,* (Jev., MRS) *kenerems,* (MRV, MdWb) *keńəŕəms* 'siet; <gabona> érik'; vö. E (Jev.) *śurutne keneŕśt'* (vagy *keńdiŕśt'*) 'a gabona megérett' (*śuro* ld. 234.); M (B2/Reg.) *kenerf* 'érett; gyümölcs'; vö. E *kenereź;* M *kenerf* 'érett' (a M *-f* participiumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 348; Gramm. 1980: 353–354; Keresztes 2011: 93–94, az E *-ź* participiumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 198;

Gramm. 1980: 353; Keresztes 2011: 93–94) < ??FV, vö. ??fi. *kiire* 'sietség; sietős' (vö. SKES 191; az SSA 1: 359 nem fogadja el az egyeztetést). A jelentésösszefüggésekre ld. az or. *усnemь* jelentéseit (vö. 13.).

59. E (Wied./B1, ERS) *keret,* (Jev., ERV) *kereť,* (MdWb) *keŕet,* (MESz) *keŕeť,* (F4:56) *käŕad;* M (Ahlq./B1, Jev., JJ) *kärat,* (Jev., MRS) *kärad,* (MdWb) *käŕat* 'eke; (ERS, ERV) kétkerekű faeke; (F4, JJ) vaseke; (Wied./B1) ekevas'; vö. (Szm. 48) *käŕo* 'ekevas'; E (Jev.) *kereť-olga* 'ekerúd' (a md. *olga* szóról ld. Jev. 133; ld. még: 139.) < iráni: aveszta (Bartholomae 1961: 454) *karəta* 'kés' (Munkácsi 1901: 75, 80; vö. még: Szmirnov 1895: 48); vö. középperzsa *kārt,* újperzsa *kārd* 'ua.'. A mordvinban az elsődleges jelentés 'vasból való szerszám' lehetett. A FP kori md. *kšńi, kšńe* 'vas' (< **kärtз*) is végső soron iráni eredetű, és ugyanezekre a szavakra vezethető vissza (UEW 653). – A 'vág' jelentésű md. E *keŕams,* M *keroms* '(le)vág' igéből való származtatása (Novickaja – Fegyjanovics 1963: 88) téves.
60. E (Jev., ERS) *kedij,* (Jev.) *kediχť* pl., (ERV) *keďij,* (MdWb) *keďi*; M (Jev.) *kedij,* (MRS) *kedi: kedi śorot* pl. (*śorot* ld. 234.), (MRV, MdWb) *keďi* 'tavaszi gabona'; E (Jev.) *kedikše* 'ua.', (E) *kedikši* 'átszitált fehérkenyér' (vö. Jev. 197; md. *kše* ld. 92.); M (JJ) *kidikš* 'zab' < FV **keδe* vagy **keδ́e,* vö. lapp *giddâ* 'tavasz' (UEW 656). Jelentéstani analógia: m. *tavasz* ~ fi. *touko* 'tavaszi vetés'. Jelentésfejlődés útján keletkezett; a md. *keďij* melléknév eredeti jelentése 'tavaszi' lehetett.
61. E (Wied.) *käv* 'kő, kőszikla; malom [!]', *kävt* pl., (MdWb) *kev*; M (MdWb) *kev,* (Ahlq.) *keft* pl., (MdChr, MdWb) *keťť* pl. 'kézimalom'; vö. *jažama kevna* (ld. *jažams*, 29.); E (Wied.) *kudo kävt* pl. 'kézimalom' (tkp. 'házimalom'; md. *kudo* 'ház'); E (Wied.) *ved käv,* (ERS, F3) *veď-gev,* (Jev.) *veďgevť* pl. 'vízimalom' (tkp. 'víz-kő'; md. *veď* 'víz'); E (Jev., F3) *varma veďgev* (vagy *veďgevť* pl.) 'szélmalom' (md. *varma* 'szél'); E (Jev.) *veď veďgevť* pl. 'vízimalom'; E (Jev.) *veďgev ambar* 'magtár a malomban' (*ambar* ld. 2.) < FU **kiwe,* vö. fi. *kivi,* cser. *kü,* votj. *kę,* zrj. *-ki,* osztj. *köγ,* vog. *küw,* m. *kő* 'kő' (UEW 163). Jelentésfejlődés révén vált szaknyelvi szóvá, vö. md. *kev* 'kő; zúzó-, törő-, őrlőkő [= szárazmalom]'.
62. (Jev.) *kev-kŕuk* 'kapa fajta <kemény föld porhanyítására>' (tkp. 'kő[!]kampó'). Összetett szó: md. *kev* (ld. 61.) + md. *kŕuk* 'kampó, (kasza)villa' (< or.).
63. E (B1) *kįrgams,* (MdChr, MdWb) *korgams,* (MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb) *kirgams;* M (Ahlq./B1) *kįrgams,* (MdWb) *kârgams,* (Ucs. 40, MdChr, JJ) *kərgams,* (B1/Reg., MRV) *kęrgams* 'gereblyéz, (össze)kapar

(például szénát) stb.'; vö. E (Wied.) *kịrgams* 'megvakar, csutakol'. Hangfestő eredetű. A rokon nyelvi adatok vokalizmusának tarkasága miatt valószínűleg csak a hangfestés síkján tartozik össze a következő szókkal: cser. *köryǫńďžäm* 'kiváj <vályút, méhkast>; (gödröt) ás; kikapar (például krumplit a földből); stb.'; vtj. *kȉr-, ke̊r-* kiváj, kiás; kimos, elmos <folyó víz>; stb.'; zrj. *girjịnị* '(le)vakar, (le)kapar; csutakol'; vog. *küärlem* '(le)vakar'; m. *hergel* (palatalis hangrendje miatt a magyar szó nem lehet finnugor eredetű (ld. MSzFE kéziratban maradt anyaga). Hasonló hangalakú és jelentésű szók más nyelvcsaládokban is találhatók, vö. például német *Harke* 'gereblye', *harken* 'gereblyéz'.

64. E (ERS) *klever,* (MESz) *kľever;* M (JJ) *ḱľevər, ḱľävər,* (MRV) *kľevər* 'lóhere (Trifolium)' < or. *клевер* 'ua.'; vö. tat., csuv. *klever* 'ua.' (< or.). – Az erza nyelvjárásokban legalább további öt változat ismeretes a fogalomra (MESz 554).
65. (ERS, MRS, MESz 287, MRV, MESz) *χlopka,* (MRS) *χlopok* 'gyapot (Gossypium)' < or. *хлопок* 'ua.'
66. E (Wied., Ucs. 39, B1, Szm. 44, Jev., ERS, F, ERV, MdWb) *kojme,* M (B2, Ucs. 39, JJ, MdWb) *kajmä,* (MRS, MRV) *kajme,* (F3) *kojme* 'szórólapát'; E (ERS) *kšniń kojme;* M (MRS) *kšni kajme* '(vas)lapát, ásó' (md. *kšni* 'vas') < FP (?U) **kojwa-,* vö. ?fi. *kaiva-* 'ás', lp. *goai'vo-* 'kimer; lapátol', cser. *koe-* '(ki)ás; lapátol'; ?jur. *śīwa* 'lapát' (UEW 170). E szavak akár összetartoznak a finn igével, akár nem, a mordvin (és a cseremisz) szó deverbális nomennek látszik (vö. Lehtisalo 1936: 96–97).
67. M (MRS) *kolma paksäva* 'háromnyomásos gazdálkodás' (tkp. 'három szántóföldön [lévő]'). Oroszból fordított tükörkifejezés, vö. or. *трёхпольный* 'ua.' (or. nyj. *польный* 'mezei', ld. Daľ 3: 265).
68. E (Wied., B2, B3, MdChr, ERS, Rav., F4:50, MdWb) *kolos,* (ERV, MESz) *koloz;* M (B2, MRV) *kolaz,* (JJ, MdWb) *kolas* 'kalász'; E (ERS) *kolośams;* M (JJ) *kolazijams, kolasijams* 'kalászosodik' (a md. *-ja-* denominális verbumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 69; Mészáros 1999: 161–162; Maticsák 2016: 3301) < or. *колос* 'kalász'
69. E (E) *golupkań pŕa* 'vörös here, lóhere (Trifolium pratense)' (tkp. 'galambfű'); vö. E (Wied.) *golubik* 'fekete áfonya (Vaccium uliginosum L.)'. Törökből (valószínűleg csuvasból) fordított tükörkifejezés, vö. csuv. *kajăkpuś* 'lóhere' (tkp. 'madárfű'; csuv. *kajăk* 'vadállat, vad madár', *puś* 'fej'). Ld. még: 292.
70. E (B1/Reg., Paas2, MdChr, Rav., MdWb) *komuľa,* (Wied./B1, Paas2, ERS, ERV, MESz) *komoľa,* (Paas2, MdChr) *komľa;* M (Ahlq., B1, Paas2, MdChr, MRS, JJ) *komlä,* (MRV, MdWb) *komľä,* (Paas2, JJ) *komblä*

’komló (Humulus lupulus)’ < csuv. *χumla* ’ua.’, vö. tat. *kumlak* ’ua.’ (Paasonen 1897: 37; Räsänen 1920: 235; Jegorov 1964, *χămla* címszó). Paasonen nyelvjárási szótára szerint (844) tatárból való átvétel.

71. E (ERS, ERV, MESz) *kopjor;* M (MRV) *kapjor* ’kapor (Anethum)’ < or. *копёр* ’ua.’.
72. E (ERV) *kopša,* (MdWb) *käpša* [!]; M (Ahlq./B1, MRS, MRV, MdWb) *kopša* ’tavaszi vetés; fehér kenyér; kis lepény’. Ismeretlen eredetű. A lexéma Versinyin szótárában nem szerepel.
73. E (Wied., Ucs. 38) *kopuńa,* (MESz) *kopońa,* (ERS, ERV) *kopańa,* (MdChr, Rav., MdWb) *kopna;* M (JJ, MRV) *kopna,* (JJ, MdWb) *kopə̑na,* (MRS) *kopona* ’asztag, boglya’ < or. *копна* (ill. nyj.-i alakjai) ’ua.’.
74. M (Paas2) *kopə̑nä* dem. ’kerek gabonamerítőkanál’ < tat. (mis.) *kopî* ’merítőkanál’ (Paasonen 1897: 38).
75. E (Wied., ERS, ERV) *korom,* (MdChr, MdWb) *korm;* M (B2/Reg., MdChr, MRS, MRV, MdWb) *korma,* (Ahlq./B2) *kormā* ’takarmány’; vö. M (MRS) *kormań šapaftoma* (ld. 241.) < or. *корм* ’ua.’. – Olykor a szó származéka, a *koromsk* is előfordul (MESz 864).
76. (ERS, MRS, ERV, MRV, MESz) *gorčica,* (B2) *gorčicä* ’mustár (Sinapis)’ < or. *горчица* ’ua.’, vö. tat., csuv. *gorčica* ’ua.’ (< or.).
77. E (ERV) *koźgalav;* M (Ucs. 21, MRS, MRV, MdWb) *kozgalak* ’sóska (Rumex)’ < tat. (kaz.) *kuzγalak* ’ua.’.
78. E (Wied.) *kocon,* (ERS, Rav., ERV, MdWb) *koćon* ’káposztafej, torzsa’; vö. E (Jev.) *kapsta koćon* ’ua.’ (*kapsta* ld. 42). Vitatott eredetű. 1. < or. *кочан* ’káposztafej’. Vasmer (648) szerint ennek török szavakkal való kapcsolata nem valószínű. 2. < tat. (kaz.) (Vasmer) *kočan* ’ua.’ (Versinyin 169).
79. (Wied./B1, B1/Reg./E/, Ucs./M/22, MdChr, ERS, M, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *kočkams* ’leszed <gyümölcsöt, termést>; (MESz 465) begyűjt, kiválogat; (B1) gyomlál’ < FV **kička- ~ *kičke-,* vö. fi. *kitke-* ’gyomlál’, lp. *gâs'ke-* ’letép; ugrat’ (UEW 662). Kapcsolatban áll a md. *kočkoms* (ld. 80.) szóval (vö. Feoktyisztov szóbeli közlése). A két szó *kočk-* töve etimológiailag feltétlenül azonos, de jelentéseik határozottan elkülönülnek.
80. E (Wied./B1, B1/Reg., Ucs. 24, MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb, MESz) *kočkoms;* M (Ucs. 24, MdChr, JJ, MdWb) *kočkə̑ms,* (MRS) *kočkoms,* (MRV) *kočkəms* ’gyomlál’. Belső fejlemény: a md. *kočkams* igéből (ld. 79.) jött létre a csekély jelentésváltozással kapcsolatosan (Gorgyejev 1967: 199; Versinyin 170).

81. E (Wied.) *kovš,* M (MRS) *kovoš,* (MdWb) *kovəš,* (MRV) *kovož* 'magláda a malomban' < or. *ковш* 'ua.' (vö. Daľ 2: 129).
82. E (F3) *kŕakuva* 'az eke szarva' < or. (Vasmer) *кряква* 'rúd'.
83. (Jev.) *grań ozks* <egykori imádkozás a határban>; tkp. 'határ-ima' (vö. Jev. 108). Összetett szó: md. *grań* 'határ' (< or.) + md. *ozks* (ld. 8.)
84. E (Jev., ERS, MESz) *grabľat,* pl., (Rav., ERV, MdWb, MESz) *grabľa,* (Wied., F4:57, MdWb) *gabŕat* pl., (F3) *gabŕa;* M (Ahlq./B2, MRS, JJ) *grablä,* (MRV, MdWb) *grabľä,* (Jev.) *grable,* (MdWb) *krabľä* 'gereblye'; vö. még: E (Wied.) *grebala* 'ásó, lapát'; M (JJ) *graбləńcä* dem. 'kasza'; E (Jev.) *grebľa-peľuma* 'kasza hozzászegecselt gereblyével zab és hajdina kaszálására' (tkp. 'gereblye-kasza'; md. *peľuma* ld. 158.) < or. *грабли* pl. 'ua.'.
85. (Wied., Jev., ERV) *greća,* (MdWb, MESz) *gŕeća* 'hajdina, pohánka (Fagopyrum vulgare)' < or. nyj. *греча* 'ua.'
86. E (Wied., ERS, Rav., ERV, MdWb, MESz) *kŕon,* (F4:51) *χŕon;* M (JJ) *kŕän, χrän,* (MRS) *kreń,* (MRV) *kŕeń* 'torma (Cochlearia Armoracia)' < or. *хрен,* nyj. *хрён* 'ua.'; vö. tat. *kerən,* csuv. *χĕren* 'ua.'.
87. M (JJ) *kŕos* 'búzakereszt'; vö. E, M (MdWb) *kŕost* 'kereszt; búzakereszt'. Bizonytalan eredetű: 1. < or. *крест,* nyj. *крёс, крёст* 'kereszt', *крест снопов* 'búzakereszt' (vö. Daľ 2: 193; MdWb: 904). 2. Belső fejlődéssel keletkezett, vö. md. E (ERS) *kŕost;* M (MRS) *kŕoz* 'kereszt'. Jelentésfejlődés útján szaknyelvivé vált szó: hasonlóságon alapuló jelentésváltozás.
88. M (MRS) *krupa* 'gríz, dara' < or. *крупа* 'ua.'.
89. E (Wied.) *kružovnik,* (ERS) *krįžovnik* 'egres (Ribes grossularia)' < or. *крыжовник* 'ua.'.
90. E (Wied.:191, B1/Reg., Sz., U20, Szm. 43, ERS, F3, MdWb, MESz) *ksnav,* (Rav.) *ksnaṷ,* (Wied./B1, Sz.) *snav,* (Falk:F2:33) *snau;* M (B1/Reg., Ucs. 21, MRS, MdWb) *snav,* (Ahlq./B1, Szm. 43) *snau* 'borsó (Pisum)'; vö. *ksnavoń počt* stb. (ld. *počt,* 181.); E (Jev., E) *kargoń ksnav,* (Jev.) *karguń ksnav* stb. 'bükköny (Vicia)', tkp. 'daru-borsó' – tatár mintára alkotott tükörszó; vö. M *kargoń kuftol* 'ua.' (ld. 45.); M (Ucs. 24) *lem snaft* pl. 'bab (Phaseolus)', tkp. 'leves-borsó' (md. *lem* ld. 103.); E (B1/Reg.) *pabań snav;* M (Ahlq.) *babań snau,* (MRS) *babań snav,* (Ucs. 24) *babań snaft* pl. 'ua.', tkp. 'nagyanya-borsó' (md. *baba* ld. 52.) < ??FV, vö. ??észt *keśv, keśev* 'árpa' (< vagy > lett). Jelentéstani szempontból vö. az ónorvég 'árpa' jelentésű szónak a litván 'borsó' jelentésű szóval való etimológiai egyezését (vö. Toivonen 1928: 236, jegyzet is; vö. még: Versinyin 174.) Metsmägi 2012. évi szófejtő szótárában e lexéma nem szerepel. Az etimológia a súlyos hangtani nehézségek miatt is igen bizonyta-

lan. – Megjegyzendő: 1. a mordvinok a bükkönyt és a babot körülírással jelölik, tehát később ismerték meg őket a borsónál (vö. cser. *neməč̑ pursa* 'bab'; tkp. 'német borsó'). 2. Paasonen nyelvjárási szótárában (905) tévesen van kikövetkeztetve a M *ksnav* 'borsó (Pisum)' alak.

91. E (Ucs. 22, Jev., ERS, ERV) *kstij,* (MESz) *kstij,* (Wied./B1) *stej,* (Ucs. 22, Jev.) *steje,* (Sz., MdWb, MESz) *kistoj,* (Jev.147, 153) *ikstij, istij* stb.; M (Witsen: F1) *stije,* Ahlq., B1) *ksti,* (Jev. i.h., MRS, MRV, MdWb) *kstį* 'szamóca, földi eper (Fragaria); (Wied.) bogyó'; vö. E (Wied.) *picen* [!] *stej* 'vörös áfonya (Vaccinium vitisidaea)', tkp. 'fenyőbogyó' (md. *piče* 'fenyő'); M (JJ) *kstį-pančf* 'lóhere (Trifolium)', tkp. 'szamócavirág' (md. *pančf* 'kinyílt; virág'). Ismeretlen eredetű. Versinyin (174) egyeztetése nem állja meg a helyét.

92. (Wied., Ahlq., Sz., Paas1:M, MdChr, ERS, MRS, JJ, F3, MESz) *kši,* (Witsen: F1:278, Wied., Paas1:E, MdChr:E, MdWb/E,M) *kše,* (Paas1, JJ) *kšä,* (Paas1:E, Rav.) *kšį* 'kenyér; (Sz.) étel'; vö. *kediksi* ld. *kedij* (60.), *kši čapoltomo* ld. *čapaks* (241.); E (Wied.) *kośḱkši* 'kétszersült', tkp. 'száraz kenyér' (md. *kośke* 'száraz'), (Jev.) *vaj-kši* 'zúzott kölessel és vajjal / olajjal készített lakodalmi lepény, tkp. 'vajas kenyér' (részletesen ld. Jev. 51–52) < FV **kürsä,* vö. fi. *kyrsä* 'kenyér, cipó' (UEW 679). Munkácsi (1901: 646) irániból származtatja a szócsaládot. A fi. *kypsä, kypsi* 'kenyérfajta' szóval való rokonítása (Erdődi 1968: 61) téves (Zaicz 1969b: 228).

93. E (B1/Reg., Ucs. 23, Szm. 44, Paas2, ERS, Rav., F3, ERV, MdWb, MESz) *kšumań,* (Wied./B1) *kšuman,* (Falk: F2:34) *ksaguman* [!]; M (Ucs. 24) *kšumań* 'retek, kertiretek (Raphanus sapivus)'; M (Paas2, MRS, MRV, MdWb) *kušmań,* (JJ) *kə̑šman,* (Ahlq., Paas2) *kušma,* (B1/Reg.) *kešma* 'torma (Cochlearia Armoracia)' ?< csuv. *kušman* 'retek' (vö. Paasonen 1897: 7, 39). Az erzában (metatézissel) a csuvas szó hangalakja, a moksában pedig (hasonlóságon alapuló jelentésváltozással) a csuvas szó jelentése módosult; jelentéstani szempontból vö. német *Rettich* 'retek'; *Meerrettich* 'torma', tkp. 'tengeri retek' (egyéb jelentésekre ld. Jegorov 1964: 103). A csuvas szónak nincs kimutatható rokonsága a török nyelvekben (vö. Jegorov i.m., *kăšman* címszó), az egyeztetést Versinyin (189) sem tartja meggyőzőnek. Ezért az is elképzelhető, hogy mind a mordvin, mind pedig a csuvas szó átvétel egy harmadik nyelvből (Paasonen 1897: 7, idézi: Sejanova 1965: 172). Az sem lehetetlen, hogy a csuvas kölcsönözte valamelyik (finnugor?) nyelvből (Feoktyisztov 1965: 335).

94. (Falk: F2/E/:33, Ahlq., Wied., B1, Ucs. 24, Szm. 44, Paas2, MdChr, ERS, MRS, Rav., JJ, F3, ERV, MdWb/E,M, MESz) *kujar* 'uborka (Cucumis sativus)'; M (Ucs. 24) *kalda kujar* 'tök (Cucurbita)', tkp. 'udvari uborka' (md. M *kaldaz* ld. 48.); M (Ucs. 24) *peräv kujar,* (F3) *pärävkujar* 'ua.' (md. M *perä* ld. 166.; a md. *-v* denominális melléknévképzőről ld. Lehtisalo 1936: 245; Gramm. 1980: 112; Maticsák 2013: 189–192, 2016: 3296); E (Ucs. 24, Jev., Rav.); *durak kujar* 'ua.', (Falk: F2:33) *dura kujar* 'sárgadinnye (Cucumis melo)', tkp. 'rossz uborka' vagy 'nagy uborka', vö. Cigankin 1966: 350 (md. *durak* 'ostoba (ember); rossz' < or.); E (Wied.) *turka kujar* 'tök', tkp. 'török uborka' (md. E *turka* 'török' < or.) < tat. (kaz.) *kǐjar,* (mis.) *küar* 'ua.'; vö. csuv. *χǐjar* 'ua.' (Paasonen 1897: 39, 15). A mordvinok a tököt és a sárgadinnyét körülírással nevezik meg, tehát később ismerték meg őket az uborkánál.
95. E (Paas2:E, ERS, ERV, MdWb) *kujmaka,* (Paas2) *kujmak;* M (MRV, MdWb) *kujmak* 'túrós táska; fánk' < tat. (kaz.) *kojmak* 'ua.'; vö. tat. (mis.) *kimak* 'ua.', oszm. *kujmak* 'kása' (Paasonen 1897: 39, 15).
96. (ERS, MRS, ERV, MRV, MESz) *kukuruza,* (JJ) *kukə̂ruza* 'kukorica (Zea mays)' < or. *кукуруза* 'ua.'; vö. tat. *kukuruz,* csuv. *kukuruza* 'ua.' (< or.).
97. E (Wied., F4:56, ERV) *kusľa,* (MdWb) *kuśľa,* (Wied., ERS) *kusľat* pl.; M (Ahlq./B2) *kisäl,* (MRS, MdWb) *ksäl'* 'kiszel <liszttel készült savanykás kása>' < or. *кисель* 'ua.' (vö. Sejanova 1965: 186); vö. tat. *kesəl,* csuv. *kĕsel* 'ua.' (< or.)
98. M (JJ) *kə̂tmə̂r, kə̂tmə̂rks* 'a faeke egy része' (a md. *-ks* denominális nomenképzőről ld. a 8. címszó alatt írottakat). Ismeretlen eredetű, hangalakja alapján feltehetően török eredetű lehet. Valószínűleg jelentésfejlődés útján vált szaknyelvi szóvá, vö. md. (B1) *kutmere,* (ERS) *kuťmere* 'hát'.
99. E (ERS) *kuvaka neŕ* 'gabonazsizsik', tkp. 'hosszú orr' (md. *kuvaka* 'hosszú', *ńeŕ* 'orr'). Valószínűleg orosz mintára alkotott tükörkifejezés, vö. or. *долгоносик* 'ua.' (or. *долгий* 'hosszú', *носик* 'orrocska'). Az orosz kifejezéssel való pontosabb szerkezeti egyezése következtében aligha lehet törökből fordított tükörszó (vö. például csuv. *vărăm sămsallă nără* 'ua.'). Összetett szó. Óvó (tabu) kifejezés.

L, Ľ

100. E (B1/Reg., Wied./B1, Paas1, MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb) *lato;* M (B1, Paas1, MdChr, MRS, F3, MRV, MdWb) *lata* 'fészer, csűr; tornác, eresz; tető, fedél'; E (Wied./B1) *lat alks;* M (MRS) *latal* 'ua.', tkp.

’ereszalja’ (md. *al* ’valaminek az alja’; a md. *-ks* denominális nomenképzőről ld. a 8. szócikkben írottakat). Ismeretlen eredetű, lényegében Versinyin (202) szerint is. Hangalakja alapján eredeti szó vagy ősi átvétel lehet. Valószínűleg jelentésfejlődés útján lett szaknyelvivé, vö. md. E *lato,* M *lata* ’tető, fedél’. A ’tető’ (például MESz 891) > ’csűr’ (MESz 131) jelentésfejlődésre vonatkozó feltevésünket Feoktyisztov is elfogadja (egykori szóbeli közlése). Ez a szó nem rokona a fi. *lato* ’csűr, pajta’ lexémának, amely skandináv jövevényszó (SSA 2: 51).

101. (Szm. 44, JJ, ERV, MdWb/E,M, MESz) *lav,* (ERS, MESz) *lavt* pl., (JJ) *ţlav* ’korpa’. Ismeretlen eredetű. Régi csuvas származtatása (MdWb: 1033; Paasonen – Siro 1948: 68) és cseremisz kapcsolatai (legutóbb: Versinyin 2005: 192) nem jöhetnek szóba.
102. (MdVd. 109, ERV) *leχa,* (MdWb/E,M) *l’eχa* ’kis legelőparcella <a gyeszjatyina [= kb. 1 hektár] 1/7 vagy 1/12 része>’ < or. nyj. (Vasmer) *леха* ’ágyás, barázda’.
103. M (Paas1, MRS, JJ, F3) *läm,* (MRV, MdWb) *l’äm,* (MdChr) *leḿ* ’káposztaleves; leves’; vö. E (Paas1, MdChr, ERS, MdWb) *lem* ’zsiradék, faggyú’. Orosz mintára alkotott tükörszó, vö. or. *щи* ’káposztaleves’. Szaknyelvi szóvá jelentésfejlődés útján vált. – A m. *lé* főnév etimológiai megfelelője, finnugor eredetű (FU **leme ~ *lēme;* ld. UEW 245).
104. E (ERS, ERV) *lemeχ;* M (MRS, MRV) *l’emeχ,* (MdWb) *l’emok* ’ekevas’ < or. *лемех* ’ua.’.
105. E (B3) *lepeška;* M (MRS) *lepjoška* ’lepény’ < or. *лепёшка* ’ua.’.
106. E (Wied.) *lebeda* ’laboda, paréj (Atriplex)’; ’kerti laboda (Atriplex hortensis)’ < or. *лебеда* ’ua.’.
107. E (Wied., B1, Sz.., Ucs. 22, 40, MdChr, ERS, Rav.) *ledems,* (ERV, MdWb, MESz) *l’eď’ems;* M (B1/Reg., Ahlq./B1, Ucs. 22,40, MRS, F3) *lädems,* (MdChr, JJ) *lädəms,* (MRV) *l’äď’ems,* (MdWb) *l’äď’əms,* (U40) *ledems* ’dob; lő; kaszál’; E (ERS) *ledema;* M (MRS) *lädema,* (JJ) *lädəma* ’kaszálás’; E (Wied.) *ledima* ’kasza’, *leď’me* ’kaszálás; kasza; rét, mező’ (a md. *-ma* deverbális nomenképzőről ld. a 11. szócikkben írottakat); vö. E (Wied./B1, ERS) *ledema laŋgo,* M (B1/Reg.) *lädem laŋga,* (MRS) *lädema laŋga* ’kaszálás; kaszáló’ (md. E *laŋgo,* M *laŋga* ’felszín; szántóföld; valaminek az ideje’); E (ERS) *tikše ledema laŋgo* ’(széna)kaszálás’ (md. E *tikše* ld. 269.); E (ERS) *ledema mašina,* M (MRS) *lädema mašina* ’kaszálógép, aratógép’ (md. *mašina* ’gép’ < or.); E (ERS) *tikše ledema mašina,* M (MRS) *tišeń lädema mašina* ’(széna) kaszálógép, fűkasza <traktoron>; M (MRS) *lädema piŋge* ’kaszálás’ (md. *piŋe* ’valaminek az ideje; stb.’; E (ERS) *ledema tikše;* M (MRS)

lädema tiše ’ua.’; E (Wied./B1) *ledima* (vagy *leďme*) *tikše* ’kasza’ [!]; M (JJ) *lädəma* (vagy *lädəmä*) *tiše* ’kaszálni való fű’; E (ERS) *ledevkst* pl.; M (B1, MRS) *läťf* ’kaszáló, (széna)rend’ (a md. E *-vks,* M *-f* deverbális nomenképzőről ld. Lehtisalo 1936: 252, 348; Gramm. 1980: 105; Cigankin 1981: 39–40); E (Wied., U10, ERS) *ledića,* (Wied.) *ledi;* M (MRS) *lädi* ’kaszás, arató’ (a md. E *-ića* nomen agentis képzőről ld. Lehtisalo 1936: 208; Gramm. 1980: 348–351; Keresztes 2011: 93–94). Ismeretlen eredetű (Versinyin [205] a régi rossz szófejtést ismétli). Jelentésfejlődés útján vált szaknyelvivé, vö. md. E (ERS) *ledems,* M (MRS) *lädems* ’dob’. A ’dob’ > ’kaszál’ jelentésváltozáshoz vö. md. *avoldams* ’lendül’ > ’valamit levág’ (ld. 11.). Jelentéstani analógia: német *schlagen* ’üt, ver’, *Heuschlag* ’szénakaszálás’, tkp. ’szénaverés’ (ld. Végh 1940: 331). A ’lő’ jelentést a ’dob’ után, a vadászat technikájának fejlődésével vehette fel e szó (vö. EWUng 910).

108. E (Wied., B2, Szm. 44) *lianas,* (Ucs. 21, Jev.148, ERS, F3) *lijanaz,* (ERV, MESz) *ľijanaz,* (MdWb) *iľanaz,* (F4:56) *uľanas;* M (B2, Ucs. 21, Szm. 44, Jev., JJ, MdWb) *iľanas,* (Ahlq., B2) *ilanas,* (MRS, F3, MRV) *iľanaz,* (B2) *ľanaz,* (JJ) *lijanas,* (F3) *lijanaz* ’len (Linum)’; vö. E (Wied. 139) *lianazań oj* ’lenolaj’ (md. E *oj* ’olaj; zsír’) < balti: litván *linnas* ’len’ (Szmirnov 1895: 44). Balti átvételre mutat a régebbi mordvin forrásokban található *l-* hang. Származékszóként és összetételként való magyarázata (Versinyin 214; Sejanova 1965: 178) téves.

109. (Wied.) *loksteme,* (Paas1, MdChr) *lokśteme,* (MdWb/E) *lokśťeme,* Ahlq.) *lokstịm,* (Paas1) *lokśtəḿ,* (MRS) *lokstem,* (MRV) *loksťem,* (MdWb/M) *lokśťəm,* (JJ) *lokstəm,* (F3:M) *lokstom,* (MdChr) *lokśsəḿ* ’(finom) szita <lószőrből>’. Valószínűleg összetett szó, de feltételezett **lok* előtagja és **śťeme* utótagja nem adatolható. Igen régi összetétel lehet, vö. fi. *lokka* ’szita’ + fi. *seuhtoa* [’?’] (Paasonen 1953: 90). A fi. *lokka* talán FV kori szó (Toivonen 1928: 237). Az összetétel második tagja minden bizonnyal kapcsolatban áll a md. *suvťeme* ’szita’ szóval (ld. még: 237.). Onomatopoetikus szóként való eredeztetése (vö. Versinyin 217) nem valószínű.

110. (Wied., B2, Ucs./E/21, MdChr, ERS, MRS, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *luga,* (B2:Ahlq.) *lugā,* (Ahlq.) *logā* ’rét, mező, kaszáló’ < or. *луг* ’ua.’.

111. E (Ucs. 21, F3, MdWb) *ľukša,* (Wied., Sz.) *lukše,* (Ucs. 21, Szm. 43, ERS, MESz) *ľikša;* M (Ucs. 21, MRS, JJ, MRV, MdWb) *ľukšä,* (Ahlq.) *lukšä, ľukša* ’hajdina (Fagopyrum vulgare)’; (JJ) ’árpa’ (is); ?E (Rav.) *lukšo,* (Sz.) *lukše,* (F3, MRV) *lukš* ’sütemény féle; lakodalmi pirog, töl-

tött lepény'. Ismeretlen eredetű. Egyik magyarázat szerint (Toivonen 1928: 239) jövevényszó: mordvin és votják megfelelője közös átadó nyelvből került volna a két nyelvbe (ősi rokonságra nem lehet gondolni, mert a hajdina nem volt ismeretes az ősnép előtt). Egy másik feltételezés szerint (Feoktyisztov szóbeli közlése) összetett szó lenne (md. *l'u* stb. '?' + mdE. *kša,* M *kšä* 'kenyér'), és az előtag végén eredetileg *-v,* esetleg *-n* állhatott. Versinyin nem közöl etimológiát.

112. (ERS, MRS, JJ) *l'ucerna,* (JJ) *l'ucärna,* (ERV, MRV, MESz) *l'ućerna* 'lucerna (Medicago)' < or. *люцерна* 'ua.'; vö. tat., csuv. *l'ucerna* 'ua.' (< or.).
113. (JJ, MRV, MdWb/E,M) *luzga* 'köles héja; pikkely'; M (JJ) *luzgə̑dəms* 'lekapar <halról a pikkelyt>; jól felszánt' (a md. *-d-* denominális verbumképzőről ld. a 33. szócikket) < or. nyj. *лузга* 'héj; pikkely; stb.' (Daľ 2: 276). A jelentésekre vö. még: m. *hámlik* ~ jur. *śāw* 'pikkely' (UEW 121); fi. *suomu, suomus* 'pikkely' ~ cser. *šüm* 'ua.; héj' (UEW 476); német *Schuppe* 'korpa; pikkely'.

M

114. (ERS, MRS) *mais* 'kukorica, tengeri (Zea mays)' < or. *маис* 'ua.'; vö. tat., csuv. *mais* 'ua.' (< or.).
115. E (Wied., ERS, Rav., ERV, MdWb) *mako;* M (JJ, MdWb) *maka, makə̑,* (Ahlq./B2) *makā,* Ahlq., MRS, JJ, MRV) *mak* 'mák (Papaver)' < or. *мак* 'ua.'; vö. csuv. *mak,* tat. *mək* 'ua.' (< or.). A mordvin szóvégi vokálisra – analógiás hatáson kívül – ld. a különféle szláv nyelvi adatokat (Vasmer 2: 89).
116. M (MRS) *mamaliga* 'kukoricamálé' < or. *мамалыга* 'ua.'
117. E (ERS) *mańčića* 'eke'. Valószínűleg származékszó. Alapszava egy md. E **mańčems* '?' ige lehet (a képzésmódhoz vö. md. E *mańčića* 'csaló' < md. E *mančems* 'megcsal, becsap, rászed; hív, nevez <állatot>'; a md. *-ića* nomen agentisképzőről ld. a 107. szócikket). A címszó Versinyin szófejtő szótárában nem szerepel.
118. E (Wied., B1, MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb, MESz) *mastor,* (MdChr) *mastur;* M (Ahlq./B1) *mastir,* (B1/Reg.) *mastęr,* (MdChr, JJ, MdWb) *mastə̑r,* (MRS, MRV) *mastor* 'föld, talaj; föld, világ; ország'; vö. *mastor umaŕ, mastumaŕ,* ld. *umaŕ* (283.). Ismeretlen eredetű. Versinyin (234) vagylagosan összetételnek tartja, de magyarázata nem meggyőző.
119. M (MRS, JJ, MRV) *matf* 'verem; burgonyaverem'; ld. még: M (B1/Reg., MRS, F3) *matf* 'verem, árok <a mezőn>', (MdWb) *matf* 'tárolva van

<gabona>' (vö. E *mact* 'ua.'). Származékszó, alapszava a md. M *matoms* 'lerak, lefektet', illetve az E *maďems,* M *madəms* 'ua., elhelyez' (MdWb: 1156). Az *-f* deverbális nomenképzőre ld. Keresztes 1990: 67. Versinyin szótárában (235) csak az egyik ige szerepel. A fenti adattár alapján jelentésfejlődés útján alakult.

120. E (Wied.) *matiga,* (ERS) *motiga,* (ERV, MdWb, MESz) *motiga,* (Rav.) *motuga;* M (MRS) *motiga,* (MRV) *motiga,* (MdWb) *matik* 'kapa, csákánykapa'; vö. E (Wied.) *matigaso čuvoms* (vagy *kočkams*) 'kapál', tkp. 'kapával ás' (md. E *čuvoms* 'ás', md. *kočkams* ld. 79.) < or. nyj. (Vasmer) *мотыга* 'ua.'.

121. E (Wied.) *meľnica,* (Jev. 62, Rav.) *meľnića,* (ERV, MdWb) *meľńića;* M (MdChr) *meľnəcä,* (MdWb) *meľńəťšä,* (Jev.62) *meľnicä,* (JJ) *mäľnicä, meləńcä, miləńcä,* (MRS, F3) *melencä,* (MRV) *meľenćä* 'malom'; E (Wied.) *varma meľnica,* (Jev.) *varma meľnića;* M (JJ) *varma meləńcä* (vagy *mälnicä*), (MRS, F3) *varma melencä* 'szélmalom' (md. *varma* 'szél'); E (Wied.) *ved meľnica,* (Jev.) *veď meľnića;* M (MRS, F3) *veď melencä* 'vízimalom' (md. *veď* 'víz') < or. *мельница,* dem. *меленька* stb. 'ua.' (vö. Daľ 2: 323–324).

122. (MdChr, ERS, MRS, Rav., ERV, MRV, MESz) *meža,* (Ahlq./B2) *mežä* 'mezsgye <két szántóföld között>' < or. *межа* 'ua.'; vö. tat. *meža* (< or.), csuv. *miše* 'ua.'.

123. E (Wied.) *morkoв́,* (ERS, ERV, MESz) *morkov,* (Rav.) *morkou̯* 'sárgarépa (Daucus Carota L.)' < or. *морковь* 'ua.'.

124. E (MdChr, ERS, Rav., ERV, MdWb, MESz) *moćka;* M (MdChr, MRS, JJ, MRV, MdWb) *moćkä* '(len-, kender-) áztatás; a szövéshez előkészített len vagy kender; lenrost, csepű'; vö. *muško* (ld. 127.); E (ERS) *moćudalks,* (Rav.) *mocidalks;* M (MRS) *moćkatalχks, moćkalgaks* 'csepű, kóc' (a md. *-da, -ta, -ga* denominális verbumképzőről ld. Lehtisalo 1936: 290, 380; Mészáros 1999: 100–120; Maticsák 2016: 3299; a md. *-l* deverbális nomenképzőről ld. Lehtisalo 1936: 157, a md. *-ks* deverbális nomenképzőről ld. a 8. szócikkben írottakat) < or. *мочка* '(len-, kender-)áztatás'.

125. (Witsen/F1, Müller:F2:16, A, Wied., B1, Ucs./E,M/65, MdChr, ERS, MRS, Rav., JJ, ERV, MRV, MdWb/E,M, MESz) *moda* 'föld (Erde, Erdboden, Land)'; vö. E (Rebinder:F4:25) *sokaks moda* 'szántóföld' (md. *sokams* ld. 219., a md. *-ks* deverbális nomenképzőről ld. a 8. szócikkben írottakat); M (MRS) *sokams-uŕadams modat'* 'földet művel' (tkp. 'szántja-megműveli a földet'; md. *uŕadams* ld. 285.); E (F4:56, vö. Zaicz 1969a: 189) *modańtej* 'földműves' (md. *tejems* 'csinál, művel');

modaś paŕńa ala ld. *parina* (153.); *moda maŕ,* ld. *umaŕ* (283.); M (JJ) *moda päštä* 'szamóca (Fragaria); burgonya (Solanum tuberosum)', tkp. 'földi mogyoró' (md. M *päštä* 'mogyoró (Corylus avellana)') < FV **muδa* vagy **muδ́a,* vö. fi. *muta* 'mocsári talaj, iszap'; lp. *mođđe* 'ua.' (UEW 705).

126. E (Rav., ERV) *mujuk* 'a kalász feje' < kaz. *myjyk* 'bajusz' (Ravila 1933: 106). Jelentésfejlődés útján lett szaknyelvi szóvá, vö. E (F4: 57) *muik* 'bajusz', E M *mujok* 'ua.'.
127. E (Wied., Ucs. 21, ERS, ERV, MdWb, MESz) *muško;* M (MRS, JJ, MRV, MdWb) *muška* 'kender (Cannabis sativa); csepű, rost'; vö. E (ERS) *muško keŕme* 'kenderköteg', *muško komoro* 'ua., csepűcsomó' (md. E *keŕme, komoro* 'kötet, nyaláb, csomó'), (Rav.) *muško seľge* 'kenderszál, rost'; ld. még: *moćka* (124.). Vitatott eredetű. 1. < or. *мочка* '(len-, kender-) áztatás' (ld. 124.). A mordvinok kétszer vehették át az orosz szót. Hangalakja alapján a legrégibb szótárakban is előforduló md. *muško* lehetett a korábbi átvétel. 2. FV: cser. *muš* 'fonásra kész kenderkóc; tilolt, de még nem gerebenezett kender' (vö. Versinyin 267). A szó a mordvinból átkerült a tatár nyelvjárásokba, vö. tat. (mis.) *moško* 'kender' (Feoktyisztov 1965: 338).

N, Ń

128. M (JJ) *ńakanä* dem. 'búzakereszt, bábu'. Származékszó, a md. M *ńaka* 'bábu; baba' *-nä* kicsinyítő képzős alakja (a *-ńä* képzőre ld. Keresztes 1990: 66; Maticsák 2016: 3294). A lexéma töve ismeretlen eredetű. Jelentésfejlődés útján lett szaknyelvivé. A 'búzakereszt' jelentés hasonlóságon alapuló névátvitellel jött létre, vö. M (B1/Reg.) *ńaka, ńakanä* dem., (Ahlq./B1) *nakanä* dem. 'báb'. Vö. m. (ÉrtSz) *báb*[8] és *bábu*[2]*;* német *Puppe* 'bábu; búzakereszt'; stb. A szót Versinyin (305) gyermeknyelvi szónak gondolja.
129. E (F3, ERV) *napalka* 'a kasza nyele'; vö. *pelima napalka* (ld. 158.) < or. *напалок* 'nyél; kaszanyél' (Daľ 2: 459). A mordvin szóvégi *-a* többlethangra e szót is megemlítve legutóbb ld. Zaicz 2014: 224.
130. E (Wied.) *napar* 'ugar'. Orosz eredetű, vö. or. *nap* 'ugar'. Az oroszban a *на-* elöljárónak feltehetőleg erősítő szerepe lehet (vö. Vasmer 2: 190, *на* címszó).
131. E (MdWb) *naźom;* M (MRS, JJ, MRV) *naźom* 'trágya'; M (MRS) *naźomondams* 'megtrágyáz' (a md. M *-nd-* denominális verbumképző-

ről ld. a 43. címszót); vö. M (MRS) *naźomondams modat'* 'megtrágyázza a földet' (md. *moda* ld. 125.) < or. *назём* 'ua.'

132. E (Wied., ERS, Rav., ERV, MESz) *navoz,* (MdWb) *navus;* M (JJ) *navos* 'trágya'; E (ERS) *navoźams* 'trágyáz' (> *navoźamo* 'trágyázás'; a md. *-mo* deverbális nomenképzőről ld. a 11. szócikk alatt írottakat); E (Wied., ERS) *navozavtoms,* (Rav.) *navozijau̯toms;* M (B2/Reg.) *navozi̯mdams* 'megtrágyáz <földet>', tkp. 'trágyáztat' (a md. E *-vt-* deverbális verbumképzőről ld. Mészáros 1999: 143–147, a md. *-ja-* denominális verbumképzőről ld. a 68. szócikket, a md. M *-nd-* képzőről ld. 43.) < or. *навоз* 'trágya', *навозить* 'trágyáz' (az igéből a *navoźams*).

133. E (ERS) *neveľďams,* (ERV, MdWb, MESz) *ńeveľďems;* M (MdWb) *ńevəľďəms* 'kitép(ked); nyű <lent, kendert>'. Származékszó, vö. E (ERS) *ńeveľems* 'kopik, lehámlik <bőr>'. E szó uráli eredetű, vö. U **niwa-* (**niŋa-*), vö. fi. *nivo-* 'fon, gombolyít', lp. *nâvve-* 'csipeget, leszed, kitép, letör', ?osztj. *naw-* 'szőrtelenít', ?vog. *näγt-* 'levakar', jur. *ńewä-* 'viseléssel elhasznál' (UEW 306). A md. szótőhöz *-ľ* + *-d'* deverbális verbumképzők járultak (vö. Mészáros 1999: 61–66, 100–112).

134. E (Paas1, MdWb) *nevińća,* (ERV) *ńeveńća;* M (Paas1) *nemənćä, nevəńćä,* (MdWb) *nevəńćä,* (MRV) *ńeveńćät* pl. 'pelyva, szecska' < or. nyj. *невейница, невеяница* 'ua.' (SSA 2: 62, *lemetti* címszó).

135. E (F4:56, idézi Zaicz 1969a: 189) *nogat,* (ERV) *nogod,* (MdWb) *nogot* 'bab (Phaseolus)' < tat. *nogït* 'ua.; bab-' (ld. Versinyin 292); vö. or. Rav.. *нохот* 'egyfajta bab' (< ?perzsa; Vasmer 2: 229)

136. E (ERS) *noldams lisevkst;* M (MRS) *noldams liśft* pl. 'kicsírázik' (tkp. 'csírát ereszt'); vö. E (ERS) *tovźuroś noldaś lisevkst* (md. *tovźuro* ld. 274.). Orosz mintára alkotott tükörszó, vö. or. *пускать ростки* pl. 'ua.' (or. *пускать* 'enged, ereszt', *росток* 'csíra'). A csuvasban is orosz mintára alakult, vö. csuv. *χunav kə̑lar* 'kicsírázik'; csuv. *χunav* 'csíra', *kə̑lar* 'enged, ereszt'). Összetett kifejezés: md. *noldams* 'enged, ereszt, kibocsát' + md. E *lisevkst* [plur.]; M *liśf* 'csíra; hajtás; fiatal vetés' (< md. *ľiśems* 'kijön, kimegy; <mag> kicsírázik'; a md. E *-vks,* M *-f* képzőről ld. a 11. szócikket).

137. E (Sz., MdChr, ERS, ERV, MdWb, MESz) *norov,* (Rav.) *norou̯;* M (MdChr, JJ, MdWb) *noru* 'gabona; (ERS) termékeny'; vö. E (ERS) *modaś norov* 'termékeny föld' (md. *moda* ld. 125.); E (Sz.) *Norov* <a gabona isten neve>; (Sz.) *Norov ava,* (Rav.) *Norou̯ ava* <a gabona istenasszonya>; E (Müller: F2:19) *noro-maľ,* (Wied./B1) *normaľ;* M Ahlq., B1, MRS, JJ) *normaľ,* (Ahlq., B1, JJ) *normaŕ* 'kerti eper, szamóca (Fra-

garia)' (tkp. 'gabona-bogyó'; md. *maľ, maŕ,* ld. *umaŕ,* 283.) < FP **nora,* vö. zrj. *nur* 'liszt(pótlék) leveshez; előétel' (UEW 710).

138. E (Wied., B1, Ucs. 21, 40, Szm. 44, ERS, Rav., ERV, MESz) *nujems;* M (Ahlq., B1, Ucs. 21, 40, Szm. 44, MRS, JJ, MRV) *nums,* (Ucs. 40) *nujems,* (MdWb) *nujəms* 'arat'; E (Wied./B1, B2) *numo,* (ERS) *nujema;* M (B2:A, M, JJ) *numa* 'aratás' (a md. E *-mo* M, *-ma* deverbális nomenképzőről ld. a 11. szócikket); vö. E (Wied.) *nomo ška* 'az aratás ideje' (md. *ška* 'idő'); E (ERS) *nujema laŋgo,* (Rav.) *nujima laŋgo* 'aratás' (tkp. 'az aratás ideje'); M (B1:A, M) *nums laŋga* 'aratás; szántóföld' (tkp. 'az aratás ideje; arató-mező'; md. E *laŋgo,* M *laŋga* 'felület, felszín; mező; valaminek az ideje'); E (ERS) *nujems mašina,* M (MRS) *numa mašina* 'kévekötő-aratógép' (md. *mašina* 'gép' < or.); E (Wied./B1, U10, ERS, Rav.) *nujića;* M (B1:A, M) *nui* 'arató' (a md. nomen agentis képzőről ld. Lehtisalo 1936: 208; Gramm. 1980: 352; Keresztes 2011: 93–94); M (JJ) *nufks,* (Ahlq./B1, JJ) *nuftəl,* (M) *nuftol,* (JJ) *nuftəlks* 'tarló' (a származékszóval vö. m. *tarol* > *tarló;* a md. M *-ks* és a md. *-l* deverbális nomenképzőről ld. Lehtisalo 1936: 252, ill. 157, a md. *-f(t)* participiumképzőről ld. i.h. 348); vö. M (MRS) *nuf paksä* 'ua.' (tkp. 'learatott mező'; md. M *paksä* ld. 148.). Ismeretlen eredetű. Versinyin etimológai szótára nem tartalmazza a szót.

Irodalom[13]

Asmarin, Ny. I. 1928–1950: Н. И. Ашмарин, Thesaurus linguae Tschuvassorum. – Словарь чувашского языка. I–XVII. Казань, [később] Чебоксары.

Bartholomae, Christian 1961: Altiranisches Wörterbuch. 2. unveränderte Auflage. Berlin.

Bodrogi Tibor 1961: Mesterségek születése. Kis egyetemes tárgyi néprajz. Gondolattár 6. Budapest. – Növénytermesztés – földművelés: 110–122.

Budenz, József 1869–1870: Ugrische sprachstudien I. Pest.

Budenz József 1884: Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana. Nyelvtudományi Közlemények 18: 161–319, 456–471.

Cigankin, D. V. 1966: Д. В. Цыганкин, Лексические особенности эрзянских говоров. Очерки мордовских диалектов. Том IV. Саранск. 345–351.

[13] A szótárak jegyzékét ld. dolgozatom 3.1. pontja alatt.

Cigankin, D. V. 1981: Д. В. Цыганкин, Словообразование в мордовских языках. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск.

Collinder, Björn 1957: Survey of the Uralic Languages. Almqvist & Viksell, Stockholm.

Daľ, V. = Владимир Даль, Толковый словарь живого великорусского языка. Набрано и напечатано со 2. изд. 1880–1882 гг. I–IV. Москва 1955. (Új lenyomat: 1956.)

Erdődi József 1968: Erza-mordvin szövegek (magyarázatokkal, nyelvtani vázlattal és szótárral). Budapest. (Finnugor jegyzetek XIV.)

Erdődi József – Zaicz Gábor 1974: Erza-mordvin szójegyzék. Budapest. (Finnugor jegyzetek XXI.)

ÉrtSz = A magyar nyelv értelmező szótára. I–VII. Budapest 1959–1962.

EWUng = Benkő, Loránd (Hrsg.) 1993–1997: Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I–III. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Feoktyisztov, A. P. 1960: А. П. Феоктистов, Мордовские языки и их диалекты. In: Вопросы этнической истории мордовского народа. Труды мордовской этнографической экспедиции. Том I. Москва. 63–83.

Feoktyisztov, A. P. 1965: А. П. Феоктистов, К проблеме мордовского–тюркских языковых контактов. In: Б. А. Рыбаков – Б. А. Серебренников – А. П. Смирнов (ред.), Этногенез мордовского народа. Мордовское книжное издательство, Саранск. 331–343.

FUV = Björn Collinder: Fenno-Ugric Vocabulary. An Etymological Dictionary of the Uralic Languages. Stockholm 1955.

Ganyijeva, F. A. 1988: Ф. А. Ганиева, Татарско–русский словарь. Татарское книжное издательство, Казань.

Gombocz Zoltán 1906: Csuvas szójegyzék II. Nyelvtudományi Közlemények 36: 141–164.

Gombocz, Zoltán 1912: Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache. MSFOu 30.

Gombocz Zoltán 1921: A bolgár-kérdés és a magyar húnmonda. Magyar Nyelv 17: 15–21.

Gorgyejev 1967: Ф. И. Гордеев, Происхождение марийского народа. Йошкар-Ола.

Gramm. 1962 = М. Н. Коляденков – Р. А. Заводова (ред.), Грамматика мордовских (мокшанского и эрзянского) языков. Часть 1. Фонетика и морфорфология. Саранск.

Gramm. 1980 = Д. В. Цыганкин (ред.), Грамматика мордовских языков. Мордовский государственный университет, Саранск.

Grebnyeva, A. M. 1990: А. М. Гребнева, Суффиксы *-ks, -kaj/-gaj* как продуктивные элементы в образовании фитонимов в мордовских языках. CIFU-7/3C: 106–111.

Grebnyeva, A. M.1996: А. М. Гребнева, Деривационный способ образования фитонимов в говорах эрзянского и мокшанского языка. In: М. В. Мосин (отв. ред.), Лексика и грамматика финно-угорских языков. Межвузовский сборник научных трудов. Издательство Мордовского университета, Саранск. 78–81.

Gyinyesz, Je. I. 1963: Е. И. Динес, Традицонная пища и домашняя утварь мордвы. In: Исследования по материальной культуре мордовского народа. Труды мордовской этнографической экспедиции. Том II. Москва. 104–126.

Hajdú Péter 1962: Finnugor népek és nyelvek. Budapest.

Itkonen, Erkki 1946: Zur Frage nach der Entwicklung des Vokalismus der erster Silbe in den finnisch-ugrischen Sprachen, insbesondere im Mordwinischen. Finnisch-ugrische Forschungen 29: 222–337.

Jegorov, V. G. 1964 = В. Г. Егоров, Этимологический словарь чувашского языка. Чебоксары.

Kalima, Jalo 1936: Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimikuksia 202.)

Keresztes László 1990: Chrestomathia Morduinica. Tankönyvkiadó, Budapest.

Keresztes László 2011: Bevezetés a mordvin nyelvészetbe. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Lehtisalo, T. 1936: Über die primären ururalischen Ableitungssuffixe. Helsinki. MSFOu 72.

Litkin, V. I. 1964: В. И. Лыткин, Исторический вокализм пермских языков. Наука, Москва.

Maticsák Sándor 2006: Képző vagy utótag-e a mordvin *peľ*? Folia Uralica Debreceniensia 13: 41–54.

Maticsák Sándor 2013: Az improduktív *-v* főnévképző az erza-mordvinban. Folia Uralica Debreceniensia 20: 189–212.

Maticsák, Sándor 2014a: The *-m(V)* nominal derivational suffixes in Erzya-Mordvin. Linguistica Uralica 50: 172–188.

Maticsák Sándor 2014b: A mordvin lexikográfia évszázadai. In: Maticsák Sándor – Tóth Anikó Nikolett – Petteri Laihonen, Rokon nyelveink szótárai. Fejezetek a finnugor lexikográfia történetéből. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 103–130.

Maticsák, Sándor 2016: Mordvinic. In: Peter O. Müller – Ingeborg Ohnheiser – Susan Olsen – Franz Rainer (eds), Word Formation. An International Handbook of the Languages of Europe. Vol 5. HSK series 40/5. De Gruyter, Berlin – Boston. 3288–3307.

MdKons = Keresztes, László 1986: Geschichte des mordwinischen Konsonantismus II. Etymologisches Belegmaterial. Studia uralo-altaica 26. Szeged.

MdVd = Paasonen, Heikki 1938–1981: Mordwinische Volksdichtung I–VIII. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXIII. Helsinki.

Mészáros, Edit 1999: Словообразовательные суффиксы глагола в эрзянском языке. JATE, Szeged.

Mészáros Edit 1999–2000: Az erza-mordvin *pulo* ~ moksa-mordvin *pula* jelentése és eredete. In: Néprajz és Nyelvtudomány 40: 237–247.

Metsmägi, Iris – Sedrik, Meeli – Soosaar, Sven-Erik 2012: Eesti etümoloogiasõnaraamat. Eesti Keele Instituut – Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn.

Moór Elemér 1963: A nyelvtudomány mint az ős- és néptörténet forrástudománya. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Munkácsi Bernát 1883: Az ugor összehasonlító nyelvészet és Budenz szótára XIII. Magyar Nyelvőr 12: 436–447.

Munkácsi Bernát 1884: Orosz elemek a votják szókincsben. Nyelvtudományi Közlemények 18: 428–447.

Munkácsi Bernát 1900: Kaukázusi hatás a finn–magyar nyelvekben. (Első közlemény.) Magyar Nyelvőr 29: 97–111.

Munkácsi Bernát 1901: Árja és kaukázusi elemek a finn–magyar nyelvekben. I. kötet. Magyar szójegyzék s bevezetésül: a kérdés története. Budapest.

Novickaja, A. P. – Fegyjanovics, T. P. 1963: А. П. Новицкая – Т. П. Федьянович, Сельскохозяйственые орудия мордовских крестьян в XIX – начале XX в. Adatait ld. Gyinyesz alatt. 77–104.

Paasonen, Heikki 1897: Die türkischen lehnwörter im mordwinischen. JSFOu 15/2.

Paasonen, Heikki 1907: Csuvas szójegyzék. Nyelvtudományi Közlemények 37, melléklet 1–144.

Paasonen, Heikki 1953: Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss. Zweite Auflage. (Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten IV.) Helsinki.

Paasonen – Donner = Heikki Paasonen: Ostjakisches Wörterbuch nach den Dialekten an der Konda und am Jugan. Herausgegeben von Kai Donner. Helsingfors 1926 (Lexica Societatis Fenno-Ugricae II.)

Paasonen – Siro = Heikki Paasonen: Ost-tscheremissisches Wörterbuch. Herausgegeben von Paavo Siro. Helsinki 1948. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae XI.)

Ravila, Paavo 1933: Einige tatarische Lehnwörter des mordwinischen. Finnisch-ugrische Forschungen 21: 106–107.

Räsänen, Martti 1920: Die tschuwassischen Lehnwörter im Tscheremissischen. MSFOu 48.

Räsänen, Martti 1947: Uralilais-altalilaisia sanavertailuja. Virittäjä 51: 162–173.

Sauvageot, Aurélien 1929: Recherches sur le vocabulaire des langues ouralo-altaïques. Budapest.

Sejanova, T. M. 1965: Т. М. Шеянова, О составе лексики эрзянского литературного языка с исторической точки зрения. К истории становления лексики эрзянского литературного языка. Труды, Выппуск XXIX. Серия лингвистическая. Саранск. 157–190.

SKES = Toivonen, Y. H. – Itkonen, Erkki – Joki, Aulis J. – Peltola, Reino 1955–1981: Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VII. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.

SSA = Itkonen, Erkki – Kulonen, Ulla-Maija 1992–2000: Suomen sanojen alkuperä I–III. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Szmirnov, I. N. 1895: И. Н. Смирнов, Мордва. Историко-этнографический очерк. Казань. – L. a szójegyzékek között is.

SzRGMd = Словарь русских говоров на территории Мордовской АССР. [I–V.] Саранск. 1978, 1980, 1982, 1986, 1993, 2002.

TESz = Benkő Loránd (főszerk.) 1967–1984: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–IV. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Toivonen, Y. H. 1928: Über Alter und Entwicklung des Ackerbaus bei den finnisch-ugrischen Völkern. MSFOu 58: 229–240.

UEW = Rédei, Károly (Hrsg.) 1986–1991: Uralisches etymologisches Wörterbuch I–III. Akadémiai Kiadó – Otto Harrassowitz, Budapest – Wiesbaden.

Vasmer, Max 1953–1958: Russisches etymologisches Wörterbuch. Band I–III. Heidelberg. (Indogermanisches Bibliothek, II. Reihe.)

Végh József 1940: *Lő*. Magyar Nyelv 36: 331–332.

Versinyin, V. I. 2004–2011: В. И. Вершинин, Эттимологический словарь мордовских (эрзянского и мокшанского) языков. Том I–V. Йошкар-Ола.

Zaicz Gábor 1969a: А. П. Феоктистов: Истоки мордовской письменности. [Recenzió.] Nyelvtudományi Közlemények 71: 187–190.
Zaicz Gábor 1969b: Габор Зайц, Erdődi József: Erza-mordvin szövegek (magyarázatokkal, nyelvtani vázlattal és szótárral). [Recenzió.] Советское финно-угроведение 5: 227–230.
Zaicz Gábor 2014: A mordvin nyelv orosz jövevényszavai III. Folia Uralica Debreceniensia 21: 215–234.
Zaicz Gábor 2015: Suomalais-balttilasten kielten balttilaiskontakteista. Nyelvtudományi Közlemények 111: 427–436.
Zichy István 1939: Magyar őstörténet. Budapest.
Zsirai Miklós 1937: Finnugor rokonságunk. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

*

The Terminology of Agriculture in the Mordvin Language I.

The Mordvin mold has given abundant crop for centuries. The Mordvins were referred to as an agricultural people in the annals already in the 10th-11th century. The mark of the notable Mordvin agriculture preserved in the Mordvin lexicon. In this paper, I attempt to process the agricultural terminology firstly from a linguistic perspective, secondly from an ethnographical point of view. Based on the available Mordvin dictionaries I have collected the conceptions' names of the Mordvin agricultural terminology and I have determined the origin of the terminology. In the Mordvin language the agricultural jargon consists of ancestral (Uralic/Finno-Ugric, Finno-Permic, Finno-Volgaic), internally generated, adopted and unknown elements.
I publish my work in three sequels. This current paper is the first part of my study which includes the introduction and the half of the glossary. The second part includes the etymological layers of this jargon along with a lexicographical supplement. The summary, among other things, provides information about the distribution of the Mordvin agricultural terminology expressed in percentages based on the words' 1. origin, 2. dialect, 3. meaning, and 4. part of speech.

GÁBOR ZAICZ